

KROKSHULTSBYGDEN

UNDER 1900-TALET

Del 2

Förord

Nu håller du i din hand det andra häftet i serien **Krokshultsbygden under 1900-talet**. Vi går från det allmänna till det enskilda och beskriver människornas arbete och liv. Hundra år är en lång period. 1900-talet har inneburit stora och omvälvande förändringar för bygden. Jordbrukets mekanisering och modernisering ändrade i grunden det gamla bondesamhället. Behovet av arbetskraft minskade radikalt. Folk flyttade från bygden för att söka nya försörjningsmöjligheter. Idag finns inget hushåll, som helt försörjer sig på jordbruket. Vi har ambitionen att beskriva denna utveckling av den gamla modernäringen.

Kvinnans och mannens olika yrkesroller behandlas också. Det fanns en traditionsbunden arbetsfördelning inom det gamla bondesamhället. Utbildningen för de olika yrkesrollerna började i tidig ålder för att man skulle klara av att vara bonde och bondhustru.

Vid sidan av jordbruket fanns hantverket, ofta kombinerat med ett mindre jordinnehav. Skogsbruket är idag gårdarnas ekonomiska ryggrad. De flesta försörjer sig på arbete utanför bygden. Ungdomarna läser vidare och försvinner till städerna, där arbetena finns. Hur många av dessa kommer att återvända till området? Kommer befolkningstalen att minska efterhand som äldre generationer försvinner? Det finns många frågetecken inför framtiden.

Det var bättre förr heter det ju, men livet i det gamla bondesamhället var hårt. Arbete upptog i stort sett människornas hela vakna tid samtidigt som oron för morgondagen fanns med som ett tungt ok även under nattens timmar. Det fanns inte så mycket tid för nöjen och avkoppling. Tiderna ändrades efterhand, och idag behöver ingen oroa sig för det ekonomiska. Arbetet i gamla tider länkade samman människor.

Byarna har inte ändrat sitt utseende särskilt mycket. Vägar har asfalterats och bygdebelysning finns på några ställen. Antalet människor och djur har minskat, men fortfarande är det en levande landsbygd.

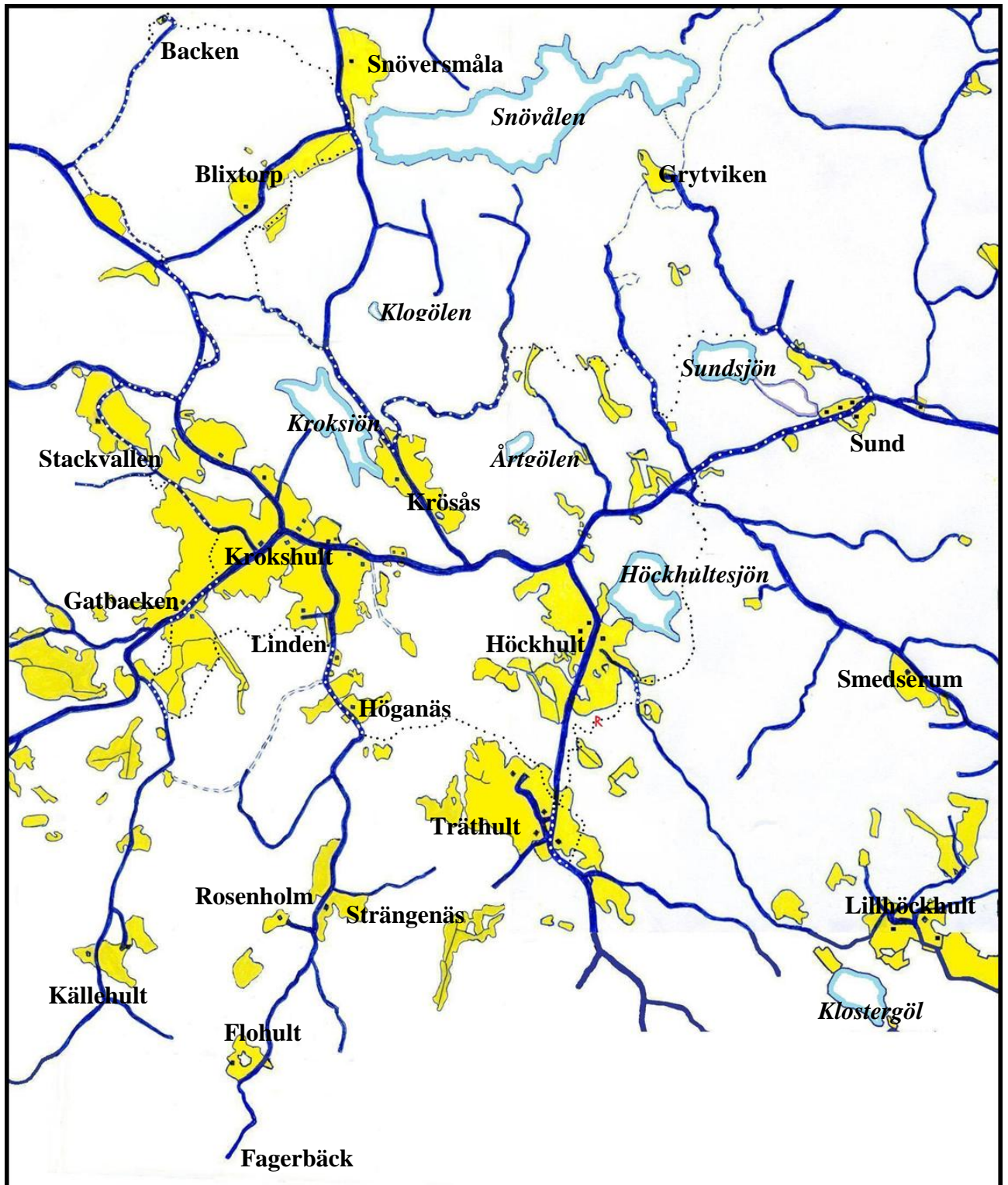
I första delen fanns ett persongalleri med rötter i äldre tid. Nu väljer vi ut människor, som i vissa fall upplevt de stora förändringarna i aktiv ålder. De är representativa för mer moderna tider.

Källorna till texten bygger i huvudsak på intervjuer med personer med anknytning till bygden. Det finns förhållandevis få förmedlare från 20-talet, men å andra sidan har dessa lyssnat mer intresserat på vad tidigare generationer berättat. Genom arbetet på gården har de fått insikt i gamla tiders bruksmetoder och levnadssätt. Sture Caremalm har genom sina gedigna kunskaper lämnat värdefulla uppgifter. En annan viktig informationskälla i detta häfte är Gunnel Andersson, dotter till Vilhelm och Edla Nilsson i Krokshult. Om denna undersökning gjorts, exempelvis på 1970-talet, hade det funnits åtskilliga personer i livet från en äldre generation. Vi vill avslutningsvis gardera oss för de eventuella felaktigheter som hänger ihop med arbetsmetoden. I vår framställning har vi beskrivit allmänna förhållanden. Det finns avvikelser – ingen regel utan undantag. Och personer kan minnas fel, men vi hoppas ändå att totalbilden av vår bygds historia och utveckling är representativ.

Krokshult i maj 2012

Sture Karlsson, Inez Wigren, Hazel Thunberg, Bertil Karlsson, Margareta Ohlsson, Ingemar Ohlsson, Anita Svensson, Åke Svensson, Inga-Lill Wahlstéen, KarlJohan Höckerdahl och Siv Alge

Karta över Krokshultsbygden

Kartskiss över Krokshultsbygden

.....Krokshultsbygdens vandringsled
Gult= Öppen terräng

Inledning

Vi ska ut i bygden och betrakta människornas arbete och liv under 1900-talet. Vid tröskeln till detta nya sekel kunde man inte förutspå den enorma utveckling och förändring av den gamla självhushållningens samhälle. Många som föddes vid denna tid fick uppleva en del av förändringen. Vi har idag ett ohejdat konsumtionssamhälle, som man kan bekymra sig över. För att du som läsare lättare ska orientera dig i vår bygd återkommer kartan från del 1. De gula områdena betecknar öppen terräng och sammanfaller med den viktigaste åkermarken för jordbruket på olika gårdarna. Vandringsleden finns också markerad och går som i en ring genom Krokshultsbygden. Vi uppmanar till en vandring genom vårt vackra natur- och kulturlandskap. Bygden har i modern tid anor från medeltiden.

Jordbruket i Sverige

Jordbruket har av hävd betraktats som modernäringen. Ett land skulle vara självförsörjande, men det lilla Sverige är beroende av import av vissa viktiga basvaror. Under de båda världskrigen genomfördes ransoneringar. Det kalla kriget bidrog till att Sverige länge upprätthöll en hög självförsörjningsgrad.

Genom det ekonomiska samarbetet i olika former inom Europa har importen av viktiga basvaror ökat. Vi är medlemmar i EU. Genom konkurrensen av billiga importvaror har svenskt jordbruk drabbats. Det kalla kriget är slut. Genom den dåliga lönsamheten har småjordbruken i stort upphört. Idag är det stordriften som gäller.

Jordbruket i Krokshultsbygden

Området ligger i en skogsbruksbygd med små brukningsenheter. Arealstorleken växlar- det finns en del mindre jordbruk men inte några enheter som är väsentligt större än genomsnittet. Skogen utgör idag den väsentliga delen i hemmansägarnas ekonomi. Jorden är stenrik men också bördig. När inlandsisen dragits sig tillbaka norrut, hade den lämnat ett lager moränjord – en osorterad blandning av stort och

smått. I berggrunden finns grönsten, som gör marken bördig. Åkrarna var steniga, men redskapen var anpassade till marken. I början av seklet infördes nya maskiner i slättbygderna. Det dröjde ända in på 1940-talet innan liknande maskiner, dragna med häst, anskaffades här. Kapitlet har delats upp i tre delar: före och efter mekaniseringen samt dagens jordbruk.

1. Jordbruket före moderniseringen

En jordbrukare levde fortfarande under självhushållningens tidevarv, fast en hel del höll på att förändras. Bonden var mångsysslare. Man befann sig fortfarande i ”träåldern”, vilket innebar att många verktyg var tillverkade på gården. Det fanns en smed i Krokshult, vilken gjorde järnkoningar, harvpinnar mm. Åkrarna var som sagt steniga.

Stenborttagning hade pågått länge för hand. Odlingsröset i våra trakter har gamla anor och byggts på efter hand. Järnplogarna i slutet av 1800-talet gick djupare och bottenstenar kom i dagen. Man anlade även stengårdsgårdar med material från åkern. Muren hägnade in odlingsmarken. Möjligen var det ont om virke att sätta upp trögårdsgårdar. Först

skulle man gräva ner till frosthjort djup, innan stenläggningen kunde börja. Den uppgrävda jorden las på åkern. Det var i regel dubbelmurar med två kanter av noggrant hopfogade stenar, och däremellan fyllde man på med småsten. Det var viktigt att murarna stod sig, annars fick bonden skämmas. Idag kan man hitta stenrösen och murar övervuxna av skog och sly. De är monument över en gången tids odlarmöda. Jorden gav mat för att människorna skulle överleva. I Smedserum anlade bonden Sven August och hans söner i början på

1900-talet en imponerande stenmur, när man stenröjde åkerjorden innanför. Den är värd ett besök och kallas ibland ”Kinesiska muren”.

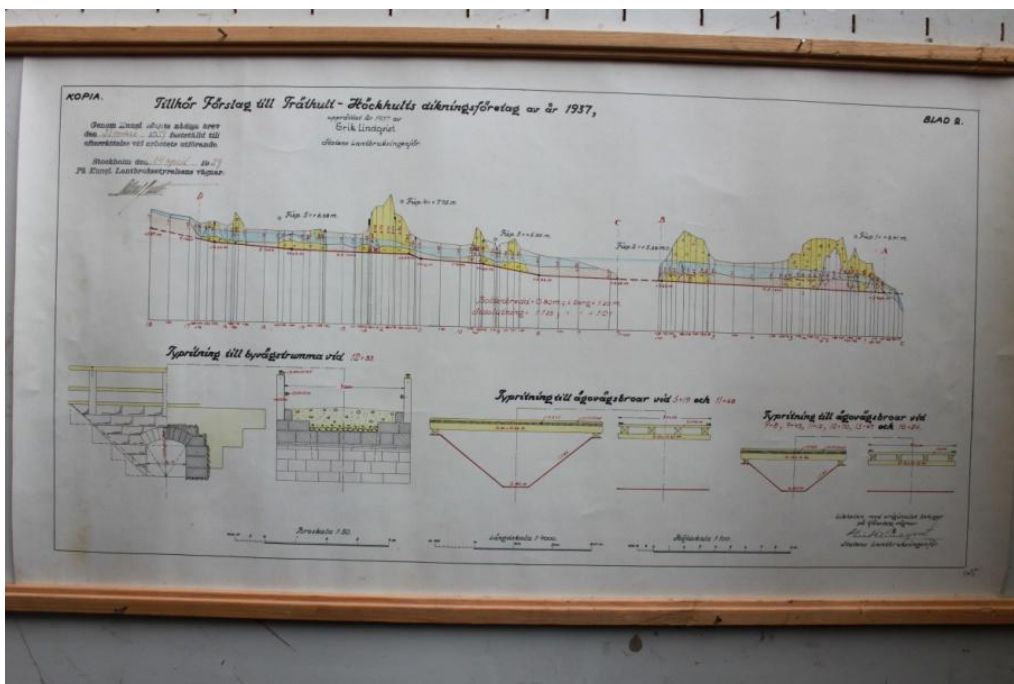

Stenbrytning på Gatbacken. Gunhild, Fabian och Ivar Andersson

Nyheter

Omkring sekelskiftet 1900 utökades jordbruksarealen genom utdikningar och sänkningsföretag. Man kunde härigenom vinna ganska stora arealer av mossjord.

Man sänkte eller ändrade utloppet, t ex i Kroksjön och Snövålen. På Höckhult och Träthult utdikade man från Fetsmälten till Kloster göl. Det var ett stort företag.

För den enskilde bonden betydde det att man ofta fördubblade sin jordareal. En annan åtgärd var täckdikningen. Allra först användes altrindor eller stenar i botten och granris innan man fyllde igen med jord. Senare kom tegelrören. Statliga

myndigheter ville stimulera till detta nyodlande. Ökad avkastning skulle ge mat till en växande befolkning och minska emigrationen. En nymodighet var växelbruk mellan olika grödor. Trädan försvann gradvis. Den

naturliga gödseln var fortfarande viktigast, men konstgödningen började så smått komma. Vanligast var den kvävehaltiga chilesalpeteren, som förekommer naturligt i tjocka lager med förmultnade organiska ämnen i gränstrakterna mellan Chile och Peru. Konstgödseln levererades i 50-kilos säckar. Det kom råd och anvisningar hur jordbruket bäst skulle skötas.

Hushållningssällskapen var mycket aktiva. Konsulenter upplyste bönderna på olika sätt om nya rön inom jordbruket, och fältförsöksverksamhet bedrevs. Statsbidrag finansierade delvis arbetet, och landshövdingen var ofta ordförande i de länsvisa hushållningssällskapen. Människorna hade lärt sig läsa och kunde

ta del av nymodigheterna och råden i en rikhaltig litteratur.

Under den här perioden kom maskiner för att effektivisera tröskningen. Separatören var en annan viktig nymodighet. På 1920-talet började ett femtal bönder i trakten att leverera mjölk till ett nystartat mejeri i Kristdala.

Bonden började alltmer köpa maskiner och redskap, vilka var tillverkade i fabriker.

Övergången till penninghushållning tog sin början. Mångsyssleriet började försvinna.

En annan nyhet var att elektriciteten som belysningsström kom till bygden, även om inte alla byar och gårdar utnyttjade den möjligheten inledningsvis.

Gårdens djur

Djuren var i centrum för bondefamiljens liv. Kon skulle finnas där även om det var ett litet torp. Den gav mjölk till hushållet och till kalvarna, som svarade för återväxten. Av mjölken tillverkades smör och ost. Det var ju fortfarande självhushållning, och det mesta gjordes på gården. En kalv slaktades om man skulle ha en stor bjudning. Tjurkalvarna kunde kastreras och bli stutar, som tämjdes. Oxhandeln var en viktig inkomstkälla för bonden. Man gick till marknader för att sälja sina djur. På de större gårdarna hade man egen tjur, som även anlätades av bönderna runt om. Det fanns tjur i Krokshult, Krösås och Höckhult. Detta system varade in på 1950-talet då insemineringen startade. Andra biprodukter från kreaturen var tagel och hudar. Det for omkring uppköpare. De kontanta inkomsterna var viktiga för bonden

I början av 1900-talet var oxarna till övervägande del dragarna i jordbruket. Ibland hade de ett eget oxstall eller också fick de vara tillsammans med korna. Det var viktigt att de fick det bästa höet. Oxarna fanns sedan med till slutet av 1930-talet. När de tjänat ut sin tid kunde de slaktas och ätas. Den siste oxbonden i

trakten torde ha varit Patrik Karlsson i Grytviken, vilken ersatte oxen med traktor i slutet på 1940-talet. Hästen hade en biroll i jordbruket och användes mest för längre vägtransporter. Man åt inte hästens kött, och den fick oftast självdo på gården eller såldes till slakt. De nya raserna ardenner och nordsvensken tog så småningom över som dragare. Det uppstod en nära relation mellan bonden och hästen. Hästarna hade eget stall, skiljt från övriga djur. De mådde bäst i en luftig och torr miljö med mera ljus. Hästen måste utfodras tidigt inför dagens arbete, och sådant skulle störa korna.

Som bidrag till självhushållet var även andra djur viktiga. Fåren gav ull och kött.

Oxskor med broddar .
Fram bara på ytterklövarna

På bilden Martin Gustafsson, Lilla Höckhult
och Stig Karlsson, Träthult

Svinen, som till stor del matades med hushållsavfall och kokt potatis gav kött tillbaka. Julslakten var viktig långt in på 1900-talet. På vissa gårdar slaktade man fyra gånger per år.

Under röt månaden undvek man slakten. En hushållsgris fanns inte bara på landsbygden. Hönsen var också viktiga för äggens och köttets skull.

Som regel hölls de olika djurslagen åtskilda i små timrade byggnader. Det fanns olika anledningar till denna separation. Grisarna skulle exempelvis genom lukten vara för sig.

Gunnel Andersson:

Vi hade som mest 14 kor plus ungdjur, två hästar och får. Vi använde mjölken hemma på gården. Far köpte inga nya maskiner utan jordbruket sköttes på gammaldags vis. En gammal lagård revs och en mer modern byggdes med indraget vatten. Einar Sjö och Karlsson var drängar. Först fanns stiftverk och körhuset finns fortfarande kvar.

Min far födde upp stutar och tämjde dem. Oxens storlek mättes med en särskild lina och måttet var kvarter. Han var i Borgholm på marknad och sålde djur. Pappa gick med dem till Oskarshamn och åkte sedan färja till Öland. Det var i början på 30-talet.

Hemma fick vi flickor hjälpa till med mjölkningen. Jag fick nytta av denna färdighet på ett mycket speciellt sätt. Jag var anställd hos Frodes i Kristdala. En marknadsdag år 1943 kom en bonde in på caféet och undrade uppgivet om det fanns någon som kunde mjölka. Det var bara att följa med till marknadslyckan och sätta sig och mjölka inför allt folket. Det väckte en viss uppståndelse, och det blev ett fullt spann. Spekulanterna blev imponerade, och bonden fick sin ko såld. Jag fick fem kronor för besväret och reklamen för den högmjölkan kossan. Det hände att jag som en som ung flicka fick köra kvarnlasset till Hägerum, där säden maldes till mjöl. För gröpningen åkte vi till Åsjögle eller Pukemåla.

Djurens sjukdomar

Idag finns kunniga veterinärer på nära håll för att behandla sjukdomar. För hundra år sedan var situationen annorlunda. Kommunikationerna var ett problem. Veterinärerna var inte så utbildade på djurens åkommor. Det var dyrt att anlita en djurläkare. Det förekom mycket okunskap, kvacksalveri och kloka gubbar på landsbygden. Veterinärerna var från början knutna till krigsmakten och med yrkesbeteckningen hovslagare. 1912 blev veterinärerna landstingsanställda och 1934 förstatligades distriktsveterinärerna. Boken Nötkreaturshemläkaren, skriven av Knut Cederberg i en andra upplaga år 1910, skulle vara en handledning till bönderna, inte minst för att undvika olika åkommor. Sjukdomar hos nötkreaturen var

många gånger katastrofala, eftersom djuren betydde så mycket för försörjningen. Författaren konstaterar inledningsvis att man inte ägnat så stor vikt vid nötkreaturens sjukdomar. De främsta anledningarna till åkommor var mörka ladugårdar och fodrets kvalitet. Den förste distriktsveterinären som bönderna i Krokshultsbygden kom i kontakt med torde ha varit Melker Sanell (f. 1900) och var stationerad i Oskarshamn. Han hade tidigare varit anställd som bataljonsveterinär. Detta kan kanske vara en förklaring till hans barska och kommenderande bemötande av bönderna. Intrycket i övrigt är att han var en duktig djurläkare. Han var född i Gislaved och kom till Oskarshamn år 1932.

Odlingen

Låt oss nu ta en titt på de olika grödorna. Spannmålsodlingen dominerades av havre, som användes till foder. Det fanns skvaltkvarnar vid bäckar, där säden maldes. På gårdarna fanns även mindre handdrivna kvarnar för framförallt hushållsmjölet. Närmaste vattenkvarnar fanns i Åsjögle och Pukemåla. Till sist var det bara Hägerums kvarn kvar, dit man körde med häst och senare med traktor. Råg, framförallt höstråg, gav mjöl till hushållet. Kornet var viktigt för både folk och djur. Veteodlingen var relativt liten i början av 1900-talet. Det var små arealer för spannmålsodlingen och räckte oftast till den egna gårdens behov. Tröskningen var en lång och arbetsam period på hösten. Andra grödor var rovor och potatis. Linodlingen var ganska allmän. Det fanns linbastur (basta) på många ställen. De flesta är idag rivna. Namn som Bastakern eller Linlyckan skvallrar om verksamheten.

I Höckhult och Träthult finns två tämligen intakta bastur, som även användes för rökning av kött och korv så länge hemgrisar fanns. En bastu ägdes av flera gårdar gemensamt. Linodling pågick in på 1930-talet.

Djuren behövde även hö. Slätterängar var allmänt utbredda och slogs som namnet anger för hand. Det gick åt mycket folk för hanteringen. Kvinnorna bredslade gräset, och när det torkat sattes det upp i ”såtar”. Till ängen hörde en lada, där höet förvarades före utfodringen. Även kärrgräs slogs. Genom de små åkerarealerna i Krokshultsbygden förblev ängsslåttern en viktig del av foderskörden ända in på 1940-talet och vissa fall ännu längre.

Vallodlingen blev efterhand allt vanligare. Nya och förbättrade fröer kom ut på marknaden. Man torkade höet på krakar, och hässjor blev vanliga, framförallt när inslaget av klöver dominerade. Före ståltråden sattes gräset upp på trindor eller

tjärade linor. Tack vare ökad användning av konstgödning blev skördarna större. Lövtäkt till framförallt får och hästar (asp) pågick in på 50-talet i större omfattning. Träden hamlades. Denna teknik har fått en renässans i bygden genom EU-bidragen.

Redskap

De flesta redskapen var tillverkade i trä och hade slitdelar av järn. Spaden kan tjäna som exempel. När järnskoningen var förbrukad, gick man till smeden. Bygden hade en erkänt skicklig hantverkare i Krokshult. Det var smeden Karl-August Karlsson, som även nytillverkade harvar

och bulthjulsvagnar m.m.

De viktigaste redskapen var lie, räfsa, skära, årder, järnplog, träharvar med järnpinnar, trägafflar, träbult, slaga, stiftverk, kvarn, separator m.fl. På de flesta gårdar har dessa gamla redskap ofta bevarats, trots att mer än 100 år har gått. Under perioden började fabrikstillverkade redskap att användas.

Skovlar och spadar

Träbultar som finns bevarade i Krösås

2. Jordbrukets mekanisering

Tröskning

Innan vi tittar på den egentliga mekaniseringen kommer en sammanfattning av tröskningens utveckling under 1900-talet.

Handdrivet stiftverk

Stiftverk

För bonden var tröskningen mycket viktig. En dålig skörd betydde svåra dagar en lång tid framöver. Säden användes både i hushållet och till utfodring av djuren. Man skulle också spara utsäde till nästa års skörd.

Vid 1900-talets början var slagans tid i stort förbi. Den var gjord av två trästavar, som bundits samman med läderremmar. Man slog med slagorna på säden, som brets ut på loggolvet. Metoden har urgamla anor och var både arbets- och tidskrävande. Det kunde ta månader att tröska säden, även om skördarna inte var så stora vid seklets början. Den maskinella bearbetningen slog därför helt ut det gamla hantverket. Maskinerna förbättrades undan för undan. Utvecklingen är tämligen likformig i bygden. Två stiftverk finns kvar som sekelgamla minnen.

Det var stiftverket, som ersatte slagan och var i regel fabrikstillverkat. Maskinen bestod av cylinder och överliggande kåpa, beklädda med stift, som tröskade ur säden.

Det fanns också handdrivna med två vevar. Det var ett tungt arbete att dra runt. Dessa användes vid mindre mängder eller där man saknade körvandring för att driva stiftverket. Det var lätt att flytta maskinen mellan olika torpställen. De större stiftverken kördes med oxar eller

Körskjul i Sture Caremalms, fd Einar Sjöös ladugård

hästar. I anslutning till logen låg ett körskjul, som fanns i stort hos varje bonde i vår bygd. Endast två sådana byggnader finns kvar, båda i Krokshult.

I körskjulet fanns en körvandring med dragbom. Vandrigen bestod av ett stort kugghjul på ett stativ. Dragkraften överfördes genom en axel till tröskverket. Hela anordningen var från början gjord i trä.

Det var ofta barn som såg till att dragdjuren höll jämn takt. Hos Hembygdsföreningen i Kristdala finns den körvandring, som användes på Gärdet. Stiftverket förbättrades efterhand med bl.a. halmskakare och såll.

Efter urtröskningen väntade rensningen av säden. Tidigast användes ressel som skakades för hand. Därefter kom fläktvannorna. Nästa steg var sädesharporna, som utmärkte sig för en god rensningsförmåga. Apparaterna var handdrivna.

Tröskverk

Därefter kom de transportabla tröskverken med betydligt bättre avverkning och rensningsförmåga. Som drivkälla användes en råoljemotor, som sköttes av en särskild maskinist. Motor och verk kördes från gård till gård med hästar, och tröskningen klarades av på några dagar.

Sju bönder i Träthult, Höckhult och Krokshult gick samman och köpte ett tröskverk- det första i bygden. Exakt år har inte kunnat klarläggas men det var tidigt på 1900-talet. Man lånade ut verket till andra lantbrukare i trakten.

Det kunde dröja sent in på hösten innan alla hade fått tröska sin säd. Det krävdes mer än tio personer för att klara arbetet. Maskinisten hade en viktig uppgift och sköttes under många år av Karl-Petter Gustavsson (Rasken) i Pukemåla kvarn, Gösta Larsson i Stackvallen och Gerhard Törn i Källehult.

1948 ersattes det gamla verket. Vid den här tidpunkten installerades

tröskverksströmmen, dvs. trefasström, och råoljemotorn byttes ut mot elmotor. Eftersom väntetiden blev lång, tillkom flera trösklag, som skaffade eget verk. Gunnar Karlsson i Strängenäs var en annan maskinist.

Axel Wigren köpte själv ett tröskverk och började hjälpa grannar. En av hans råoljemotorer finns kvar på gården. Sture Caremalm köpte verket, som fortfarande står kvar på logen - en kvarleva från en föråldrad tid. Byarna Krösås och Höckhult hade eget tröskverk. Snöversmåla delade verk med Snöversnäs.

En råoljemotor som tillhörde Axel Wigren

Tröskning 1932 hos Axel Johansson

Från vänster: Helge Johansson, Sven Karlsson, Gösta Larsson, Ture Johansson, Karl-Oskar Nilsson (maskinist), Greta Johansson, Karl-Viktor Karlsson, Mildred Johansson, Arne Wigren, ? och Axel Johansson

Tröskning hos Axel Wigren på 1940-talet.

Bakre raden: Arne Wigren, Sture Caremalm, Axel Wigren, John Caremalm, Elsa Wigren, Erik Larsson

Framför: Elin Axelsson, Elsa Karlsson, Gustav Svensson, Otto Sjöö, Erik Axelsson, Valter Wigren, Karl Wigren och Birger Wigren

En tröskdag på 50-talet

Som regel hade verk och motor körts till nästa gård dagen före tröskningen. Tidigt på morgonen kom folk från olika håll gående eller cyklande. Stämningen var god och till och med lite uppsluppen. Det var spännande att komma till andras gårdar. En del bytte dagsverken med varandra, andra var avlönade. Det gällde att snabbt ställa iordning allt, och maskinisten var arbetsledare. Det var i förväg bestämt var man skulle vara. I ”sälät” var hemmansägaren och kanske grannar. Senare fanns en fläkt som blåste iväg agnarna. Ett dammigt jobb var också att bära bort halmen vid rystarna. Senare blåste en fläkt halmen till önskad plats. En grupp satte halmstacken, om man inte hade plats i husen.

Kärvarna lades upp på ett bord vid imatningen. En person skar upp banden, ibland en kvinna. Den som matade in i tröskverket var som regel samma person. Karl Andersson (Lundin) var ofta anlitad. Bäraren hade koll på sädessäckarna och bar iväg dem till magasinet, om det inte var för långt bort. På de tidigare verken måste man ösa bort agnar i en korg och bära iväg dem. Det var ofta barnens uppgift att göra detta. Den som skötte om vipporna kallades ”vippkung”. Vipporna användes som hackelse till hästen och strö.

En viktig del under tröskdagen var maten. Husmor hade mycket att stå i och kanske hade hon hjälp av någon annan kvinna.

Det var slitsamt på logen, så rasterna var välkomna.

Matordningen kunde vara så här:

* Kl. 6.30–7.00	Kaffe, smörgås med hemost och bullar
* Kl. 9.00	Frukost Två lagade rätter var ett måste. Det kunde variera mellan mannagrynspudding, makaroner små kroppkakor, bruna böner eller stuvade makaroner
* Kl. 11.00	Kaffe med vetebröd och kaka
* Kl. 13.00	Middag med stekt kött (gris, kalv eller lamm). Efterrätten bestod av fruktsoppa eller äppelkaka.
* Kl. 15.30	Kaffe med dopp
* Kl. ca 18.00	Kvällsmat med risgrynsgröt, omelett, bröd och diverse pålägg

Så var en lång arbetsdag slut. Några skulle också ha betalt för sitt arbete. För många väntade en ny dag med dammigt och slitsamt jobb på en ny loge.

Skördetröska

Vid nästa steg i utvecklingen flyttades tröskningen ut på åkern. De motordrivna tröskorna förenklade hanteringen. Första gången en skördetröska användes i Krokshult samlades mycket folk för att bese skådespelet. Många gladdes åt att slippa den jobbiga tröskningen på logen. Det var år 1959. Karl-Viktor Karlsson

fällde dock följande kommentaren ” Det här är på världens sista tid”

Eftersom gårdarna är små i trakten har jordbrukarna som regel inte skaffat egna maskiner utan anlitat andra för tröskningen. Idag har spannmålsodlingen nästan helt försvunnit.

Nya maskiner

Krokshultbygdens övergång till industriellt tillverkade maskiner och redskap startade i större omfattning på 1940-talet. Hästen hade blivit dragaren inom jordbruket, vilket var en förutsättning för de nya maskinerna, oftast enbetsdragna. Oxen passade inte in, eftersom nymodigheterna skulle köras snabbare. Plogar och harvar var sedan länge tillverkade i järn. Nu kom såningsmaskinen och ringvälten för sådden.

Slåttermaskinen och hästräfsan ersatte många människors arbete. Till slåttermaskinen hörde en avläggare vid skörd av säd och som lade av lagom stora knippen för att bindas till neker. Arbetstakten ökade mångdubbelt. Behovet av arbetskraft minskade markant. Vissa av lantbrukarna var föregångare att skaffa sig de nya maskinerna. Grannarna insåg fördelarna och följde efter. Men fortfarande var åkrarna steniga och lien fanns som ett komplement för att ta vara på det svåråtkomliga.

Sture Caremalm kör sin slåttermaskin på Ängens dag

Såningsmaskin att köra efter häst

Bröderna Åke och Sven Svensson lastar gödselspridaren i Snöversmåla

Efter kriget kom gummihjulsvagnen. De gamla bulthjulsvagnarna sattes undan. Gödselspridaren var en annan viktig maskin som underlättade i jordbruket.

Stenbrytning

Krokshultsbygden är verkligen det stenrika folkets område. Jorden i vår bygd stenig med mycket s.k. klaper sten (knapersten). Vi har moränjord. Inlandsisen bröt ner berggrunden och lämnade kvar ett täcke av varierande storlek. Det gick bra att bruka jorden med enkla redskap, men inte med nyare redskap av järn. De gamla åkrarna måste först stenröjas. Plog och harv av järn kunde först användas på utdikade våtmarker och ängar. Stenplockning i åkern hade visserligen pågått länge. Alla i familjen kunde delta. De mindre stenarna passade barnen. Man anlade även stengårdsgårdar, som också tjänade som hägnad och ibland som gränsmarkering. Det var oftast dubbelmurar med två kanter av stora, noggrant hopfogade stenar, och däremellan fyllde man på med småsten. Under marknivå grävdes ner till frostfritt djup före stenfyllningen. Det var en

yrkes stolthet att bygga murar, som stod sig. Det är inte svårt hitta murar och odlingsrösen. Vi måste verkligen beundra de gamla generationernas slit för en bättre tillvaro. I Smedserum finns en imponerande stenmur, som anlades i början av 1900-talet. Stenarna togs från åkern. De största sprängdes. Murens storlek vittnar om en enorm odlarmöda. Tyvärr har en del av muren tagits bort. Naturligtvis var det efter laga skiftet, som gårdarna kom igång med stenröjningen på sina åkrar. Järnplogen gick djupare än årdret och stenar kom i dagen.

Så länge de nyare maskinerna drogs av hästar gick det skapligt att bruka de stenrika åkrarna. Det som inte slättermaskinen kunde komma åt slogs med lien. Men så kom traktorn och maskinerna blev större. Här gjorde stenvagnen sitt intåg i Krokshultsbygden

Stenröjning

Borrhål

I slutet på 40-talet påbörjades stenröjningen av åkrarna med hjälp av specialbyggda maskiner, som gjorde den påbörjade mekaniseringen mer effektiv. Stenröjningen pågick ända in på 1960-talet. Dessa stenvagnar var ofta hembyggen, gjorda av uttjänta lastbilschassin. Genom enkla och effektiva anordningar lyftes stora stenar ur jorden och lades oftast i åkerkanterna. Sedan måste bonden fylla igen hålen. Var dessa

Roland Nilsson vid spakarna

Islagen dubb

djupa lades först stenar. Många gjorde igenfyllningen helt för hand. Det fanns en mullskopa, som satt på traktorns lyftararmar och skrapade upp jord, som tippades i hålet.

I bygden var det Bernhard Ehn från Hultsfred som gjorde den mesta stenröjningen. Medhjälpare var t ex Roland Nilsson och Göte Ivarsson i Fallebo. Borrare var Gustav Gryning från Björnhult. I borrhålet sattes en konisk dubb med ögla. Järnkilar slogs i och låste dubben. Ingvar Nicklasson från Skinshult hade också en maskin och var på flera ställen i bygden.

Bernhard Ehn

Ökad produktion

Skördarna blev större efterhand. Flera orsaker kan spåras. Nya sorters konstgödning bidrog. Genom intensiv förädling kom nya och bättre anpassade växter.

På motsvarande sätt hade man genom avel

fått fram kor som gav mera mjölk och ökad fetthalt. 1934 byggdes det nya mejeriet i Kristdala och bönderna i bygden började allmänt köra mjölk till mejeriet.

Mjölkleveranserna blev viktiga i bondens ekonomi

Traktorns intåg

Hästens tid som dragaren i jordbruket blev inte särskild lång. I början av 50-talet skaffade bönderna i trakten ganska allmänt en traktor. Hästen fanns kvar för speciella körslor, t ex för potatisodlingen.

Trotjänaren fick vara kvar på gården, även efter pensioneringen.

Fergussontraktorn blev den mest populära. Den var smidig och det fanns en serie redskap som hörde till märket.

Erik Nilsson, Gatbacken

De första traktorerna var bensin- och fotogendrivna, men snart blev dieseltraktorn mer allmän.

Inledningsvis gjordes många hästredskap om så att de kunde dras med traktorn.

Hästslåttermaskinen placerades bakom traktorn, och då behövdes en man att sköta spakarna. Anordningen var inte helt ofarlig, och olyckstillbud förekom. Även hästräfsan och såningsmaskinen sattes efter traktorn. Men snart inköptes nya maskiner.

Slåtterkniven var effektiv och förenklade slåttern liksom olika slags räfsor. För skörden inköptes efterhand höpressar. Ett annat alternativ var självlastarvagnen. Höet transporterades upp på skullen med hjälp av en jektor. Höet torkades på marken, och skördetiden blev rejält avkortad i

förhållande till tidigare metoder. När det gäller spannmålsskörden kom också nya maskiner. Först var det självbindaren som ensam klarade alla momenten ensam. Det var en dyrare och mer komplicerad maskin, som bara ett fåtal skaffade. Istället anlätades maskinstationen i Bjälebo, vilken drevs av Sven Svensson (tog över från bröderna Axelsson i Saxtorp).

Sädesnekerna sattes upp i rökar på vanligt vis och tröskades på logen.

Den första traktorn i bygden ägdes av Patrik i Grytviken.

Det var en Allis-Chalmers av 1947 års modell.

Ägare i dag är Stig Karlsson

På bilden syns Stig med denna traktor.

Jordbrukspolitiken

Jordbruket har haft starka organisationer och lyckades väl att hävda sina intressen.

Efter andra världskriget syftade statens långsiktiga åtgärder mot färre och större jordbruksenheter. Man talade om familj jordbruk. Bondeförbundet och socialdemokraterna ”kohandlade” i olika frågor, bl. a om prishöjande producentstöd. Men förhållandena ändrades.

Småjordbruken las ner, och många flyttade till städerna och fick jobb inom industrin.

1980 sysselsatte jordbruket 3-4 procent.

Nu är det storjordbruk som gäller. I

Krokshultsbygden märktes konsekvenserna av jordbrukspolitiken.

Nedläggningen tog fart på 1960-talet.

Mjölkhantering

Elin Karlsson mjölkar, Sture hjälper henne genom att vispa bort flugor.

Genom den ökande mekaniseringen ökade antalet mjölkkor. Mjölkmaskinerna underlättade mjölkningen, som till övervägande delen var ett kvinnogöra.

Det var ofta mannen som tog över mjölkningen med maskiner, som kunde vara av olika fabrikat – Alfa-Laval, Manus och Benco. Allmänt började bönderna köra mjölken till det nya andelsmejeriet i Kristdala, vilket byggdes år 1934. I byarna bildades körlag för transporten. Det var dagliga resor utom på vintern. År 1947 började Folke Hjelm i Grönäng att köra mjölken från Krokshultsbygden med lastbil till Kristdala. Det var som mest 33 leverantörer, men antalet minskade

efterhand, när bönderna slutade med mjölkkor. Med på turerna fanns en medhjälpare. Överallt i byarna byggdes mjölkbryggor, där mjölkkrukorna hämtades. Bonden drog dit kukarna som regel på en cykelkärra. I retur kom skummjolk, som gavs till kalvarna. När mjölkmaskinerna kom byggdes ett mjölktrum, där det fanns en liten bassäng för kylningen av mjölkkrukorna under den varma delen av året. 1951 avled Folke, men hustrun Astrid (bördig från Snöversmåla) behöll företaget och anställde personal. Bland de anställda fanns Rune Nilsson, Melbo, Sven-Gunnar Svensson, Fagerhult, Kalle Magnusson, Nabben, Rune Andersson, Ishult och Bertil Nilsson,

Interiör från ett mjölktrum.

Övraham. Adoptivsonen Janne var med från 10-års ålder när det inte var skola och från 14 år blev det permanent. Han tog över rörelsen 1961. Kristdala mejeri upphörde 1965 och därefter levererades mjölken till Tuna och Oskarshamn samt Kalmar. Tank installerades i mjölkrummet

omkring 1970 och en tankbil hämtade. Mjölkleveranserna gav bonden jämna och goda inkomster. De sista mjölkproducenterna i bygden var Ivar Andersson, Inez Wigren och Sture Caremalm.

Övrigt

Vi vill också rapportera om några särskiljande drag bland gårdarna i bygden. Först tar vi några inrättningar från byn Höckhult. På Norlings gård fanns en vindsnurra med pump nära sjön. Via ledning transporterades vattnet till en stor behållare i ladugården. Hos grannen Adolf Johansson byggdes på 1930-talet en

silanläggning. Anläggningen finns kvar men används inte längre. Hos Sture Caremalm i Krokshult finns en urinbrunn till ladugården. När Stig Karlsson satte igång mjölkproduktion i Träthult på 1980-talet byggdes en mekanisk utgödsling. Överallt annars mockades gödseln ut på gammalt manér.

3. Dagens jordbruk

Stig Karlsson, Träthult, hägnar ny gårdsgård

Trägårdsgårdar var förr bondens sätt att hägna in åkrarna. Senare kom taggtråd, fårnat och elstängsel. I Krokshultsbygden har det blivit en renässans för den gamla gårdsgården. På många håll har sönerna till äldre generationer med framgång praktiserat hägnandets svåra konst. Vi har fått ett nytt inslag i landskapsbilden.

EU-bidragen.

De mesta pengarna i EU:s budget går till jordbruket. Genom stöden till jordbruket hålls konsumentens priser på en lägre nivå. Det finns många olika former av stöd:

Några olika exempel:

- Gårdsstöd
- Vallstöd
- Åker- och betesmarksstöd
- Kompensationsbidrag
- Miljöbidrag till betesmark och slåtterängar natur-och kulturmiljöer utvalda miljöer (gårdgårdar)
- Landsbygdsutveckling (reovering av Krokshultsgården)

Stig Karlsson: EU-pengarna har betytt mycket för det öppna landskapets bevarande

Åke Svensson: EU-stöden till jordbruket är konstgjord andning. Det är inte hållbart i längden att bli beroende av dessa pengar. Många skulle sluta med djurhållning. Stödet har betytt mycket för öppna landskapets bevarande.

Nedläggning av mjölkproduktionen

Efter 1990 fanns endast tre mjölkproducenter. Många hade upphört långt tidigare. Orsakerna var många. En del slutade med ålderns rätt. Bondens barn hade skaffat ett yrkesarbete och ville inte ta över. Några insåg olönsamheten att driva ett litet jordbruk, sålde djuren och tog en löneanställning. Tore Axelsson gjorde det mesta radikala. Jordbruket lades ner, och i ekonomibyggnaderna startades en träindustri. Endast till mycket stora kreatursbesättningar kunde djurskötare anställas. Skötseln av djuren blev ett heltidsarbete för jordbrukaren och hans familj. Många i samhället hade en lagstadgad semester och en reglerad arbetsvecka. Många jordbrukare valde att sluta inför sådana framtidsutsikter. De nya bestämmelserna för djurhållningen i de äldre lagårdarna skulle ha inneburit stora investeringar. Man tvekade även om vissa förändringar gjordes, t ex förlängda bås och gödselplatta. De som fortsatte arrenderade de bästa åkrarna hos

grannarna. För lönsamhet skulle behövas ha ett betydande antal kor, vilket alltså inte var möjligt. Maskiner för driften skulle ha inneburit stora investeringar. Statsmakterna hade accepterat en utveckling som inverkar negativt på de små jordbruken. Den gamla lagen om vanhävd hade avskaffats. Ingen markägare skulle straffas för att ha lagt igen odlad jord. Import av livsmedel kunde ske obehindrat och till lägre priser än vad jordbruket i Sverige kunde framställa dem för. Det bjöd emot att sälja djuren. Man sålde sin kor, och köpte mjölken. Hästarna såldes också sedan traktorn gjort dem överflödiga. Riksdagen fattade beslut om avgångsvederlag, vilket påskyndade övergången från jordbruk till industri. Lantbruksnämnderna var behjälpliga. Åkern behövdes som stöd till andra jordbruk. Det var många andra yrkeskategorier som drabbades av nedläggningen. Avfolkningen drabbade skola och lanthandel mm.

Framtidsutsikter för jordbruket

Det finns idag fortfarande djurhållning på flera håll. Det är köttdjur och får, som fortfarande håller landskapet öppet och ger liv åt bygden. Men medelålder är hög bland djurhållarna, vilket lätt leder till pessimistiska tankar om framtiden. Vill yngre generationer ta över en gång? Är ansvaret att föra stafettpipen vidare tillräckligt starkt? För hundra år sedan var det en självklarhet att någon i familjen

skulle ta över, när de gamla inte orkade längre. Idag har i stort alla ett arbete på pendelavstånd. Ägandet av gårdarna har i stort behållits inom familjen. Drygt fem jordbruksfastigheter har dock fått nya ägare, som i flera fall är bosatta i bygden. Man kan säkert anta att gårdar och fastigheter kommer att bebos, även om antalet personer kommer att minska.

Arbetsfördelning i det gamla bondesamhället

Bondesamhället var patriarkaliskt. Mannens auktoritet var obestridd. Rätten att aga i början av 1900-talet omfattade barn och tjänstehjon. Kvinnans rättigheter förbättrades. År 1921 fick kvinnan allmän rösträtt och blev myndig vid 21 års ålder. Fram till dess hade mannen varit förmyndare. På gården var arbetet uppdelat. Den manliga arbetskraften hade i huvudsak hand om det tunga arbetet. Det var exempelvis männen som höll i lieorvet, rensade diken och högg i skogen. Kvinnans viktigaste arbete var hemmet och uppfostringen av flickorna och de mindre pojkarna. Hennes arbetsdag blev lång och mödosam. Kvinnorna hade hand om mjölkningen och längre tillbaka även utfodringen av korna. Mjölken skulle kärnas till smör. På 40-talet började man mera allmänt skicka mjölken till mejeriet. Mannen skötte om dragdjuren. När mjölkmaskinerna kom tog ofta bonden över mjölkningen. Kvinnan deltog även vid hö- och spannmålsskörden samt rotfruktsupptagningen. Genom att drängarna försvann ökade arbetsbördan utomhus för kvinnan och även barnen. Maskinerna i jordbruket tog bort mycket av det tunga arbetet. Det fanns dock tillräckligt med uppgifter för kvinnan. Grisslakt, julstök, stortvätt och kalas innebar mycket knog. Hushållsmaskiner

som kyl och frys välkomnades. Den kanske viktigaste nymodigheten var tvättmaskinen. Mannen blev genom den ökande mekaniseringen ganska ensam i jordbruket. Det blev så småningom vanligt att kvinnan tog arbete utanför hemmet. Barnen måste tidigt delta i arbetet. Det fanns alltid uppgifter anpassade till dem. Det kunde vara att bära in ved eller att se efter småsyskon. Allmänt kan sägas att pojkarna vid en viss ålder fick följa med på pappans arbete utomhus. Flickorna skulle å andra sidan inskolas i en husmor uppgifter. Tanken var att hon i första hand skulle gifta sig med en bondson. Föräldrarnas roll i valet var påtaglig. Efter konfirmationen började vuxenlivet. Då väntade oftast ett arbete på egna gården eller någon gård i närheten som piga eller dräng. Genom mekaniseringen försvann många arbetstillfällen på landsbygden och man måste man söka sig till städer och samhällen till nya jobb, kanske i en fabrik. För den manliga delen fanns länge en efterfrågan av skogsarbete. Sammanfattningsvis kan sägas att ålderdom inte var liktydigt med en bestämd pensionsålder utan en gradvis fysisk avtackling. Arbetet var i det gamla bondesamhället människans livsinnehåll och den röda tråden från vaggan till graven. Fritid existerade knappast.

Året runt på gården

Låt oss följa arbetet på en gården både ute och inne under 1940-talet. Elen hade kommit till bygden, men på flera ställen brann fortfarande fotogenlamporna. Kriget och dess följder satte sin prägel på årtiondet. Många män i värnpliktsålder inkallades till militärtjänst. De hemmavarande fick en extra stor belastning, inte minst kvinnorna. Ransoning av viktiga varor fortsatte in på 1950-talet. Oron för att Sverige skulle dras in i kriget fanns som en skugga för alla. Under vinter var det mycket skogsarbete. Ved och timmer höggs och kördes ut från skogen med källkar. Rotposter såldes och bonden åtog sig ofta körningen. Hästen hade tagit över som dragare på gården. Ofta kördes gödsel ut till åkrarna. Gemensamt plogade bönderna vägarna med träplogar. Biltrafiken var ännu sparsam. Arbetet i lagården tog också en hel del tid. På flera ställen hade mjölkmaskinen installerats. Husmor hade också en del att stå i. Handmjölkningen var kvinnogöra. Ullen kardades och spanns. Vävstolen hade tagits fram, och det skulle vävas mattor, handdukar mm. Arbetskläder skulle torkas och lagas dagligen. Under den kalla årstiden måste husmor se till att det var varmt i huset. Julen var en glad högtid, men betydde också extra arbete. Julslakten och julbordet innebar mycket arbete i hemmet. Våren var efterlängtd av alla. Husbehovsveden kapades och klövs för hand. Många kunde hjälpa till med det arbetet. När väderleken tillät startade vårsådden. Jorden skulle bearbetas på olika sätt och gödslas före sådden. På en del gårdar hade man skaffat en såningsmaskin. Betor, rovor och potatis skulle också ner i

jorden. Stängsel reparerades innan djuren kunde släppas ut. Fortfarande betade djuren på skogen. Många slaktade en gris även på våren.

Kvinnorna tog ut innanfönstren. Mycket smutsvätt hade samlats på hög. Nu var det dags att ta itu med den jobbiga stortvätten. På våren skulle man också storstäda. Alla kläder togs ut och vädrades. Kvinnorna hade som regel också hand om köksväxtodlingen.

Sommartiden var en bråd tid. Potatislandet skulle kupas och betor och rovor skulle gallras. Före midsommar började man ofta med trädgårdsslåttern. Sedan väntade den egentliga slåttern på vallar och ängar. Arbetet krävde mycket folk. Flera i bygden hade köpt slåttermaskin och hjulräfsa, vilka underlättade arbetet. Såtar, krakar och hässjor sattes upp för torkningen. Helst skulle man vara klar till fruntimmerveckan. Lövbrytningen tog också sin tid. Alla på gården på var engagerade i utarbetet. Under torra årstiden rensades diken. Plockning av olika slags bär var mycket viktigt och att ta tillvara på skörden.

En storbegivenhet var att besöka bärmarknaden i Kristdala. Hösten var skördesäsongen. Det började med rågskörden och senare kom de andra sädesslagen. Potatis och rotfrukter togs upp och lagrades på olika sätt. Och så var det dags för tröskningen, som nu klarades av på en dag som regel. Matrasterna var många, och husmor pustade säkert ut en extra gång när den dagen var slut. När det blev kallare väderlek, blev det dags att in djuren.

Husmor förberedde den kalla årstiden med att sätta in innanfönstren. Snart föll de första snöflingorna, och man började redan tänka på julen.

Skogen och binäringarna

Allmänt

Sveriges landyta är till 60 % skogsbeväxt. Tillsammans med järnmalmen har skogen varit en av Sveriges stora exportprodukter. Idag förädlas dessa naturtillgångar i högre grad än för hundra år sedan.

Genom allemansrätten har alla tillgång till naturen med vissa förbehåll. Staten har under 1900-talet stiftat lagar och regler för hur skogen får utnyttjas av ägarna. Det ska vara ett uthålligt skogsbruk, som innebär att bonden har ansvar även för återväxten.

Virkesmängden i de svenska skogarna har ökat med 65 % sedan 1920-talet, trots att avverkningarna nu är mycket större än då.

Under senare år har man också värnat mera om skogens biologiska mångfald.

Krokshultsbygden är en typisk skogsbruksbygd. Åkerarealerna är alltför små för att en familj ska få sin utkomst från det rena jordbruket idag. Genom den stora efterfrågan på skogsprodukter har skogens värde ökat efterhand under 1900-talet, och skogen är gårdarnas ekonomiska ryggrad. För längesen fanns uttrycket ”Skogen är fattigmans tröja”, vilket innebär att skogen gav försörjning men också skydd.

Betesplats

Låt oss titta på hur skogen utnyttjades från seklets början och framåt i tiden. Skogen var då betesplats för gårdens djur.

Kohagen, Oxhagen, Hästhagen och Fårhagen är namn som vittnar om användandet. På det som idag är ren skogsmark fanns gott om inhägnade lyckor och mossar. Virkesvolymen var inte särskilt stor. Längs gränserna fanns gårdsgårdar uppsatta. Dessa strängstängsel var högre än övriga på gården.

Gränsbönderna delade upp sträckorna. Det var mycket känsligt om djuren kom in på andras marker. Ståltråden kom på 1930-talet, så det var alltså vidjor man använt

tidigare. På 1940-talet började användningen av taggtråd även längs utmarkerna. Idag har de gamla gårdsgårdarna ruttnat ner och ersatts med rågångspinnar. Huggning av trindor och enestavrar samt uppsättning måste ha tagit upp mycket av bondens tid. Ungdjuren betade på storskogen under hela utesäsongen och blev nästan halvilda framåt hösten. Saltstenar sattes ut, och regelbunden tillsyn gjordes. Med hjälp av koskällan kunde man lokalisera djuren. Det gällde ha god uppsyn, eftersom djuren var livsviktiga för gården.

Bondens egen avverkning

Kälke med sittbräda och hösäck

Det gick åt mycket virke till gårdsgårdarna. Granslanor och stavrar gjordes klara under vintern. Ofta stamkvistades enbuskarna med en risk, när de stod på rot. För hustimring och snickerier utvaldes speciella träd. Ibland randbarkades stammen på tallarna för att få rätt kvalitet. Tak till olika byggnader kläddes med takspån. Utvalda timmerstockar kapades i 30 centimeters bitar, som i stickhyveln förvandlades till takstickor. Det förekom ända in på 1950-talet att använde denna beläggning. Stickhyveln kunde drivas med

vattenkraft. I bl. a Krokshult fanns längre tillbaka en vattendriven maskin. Det förekom ambulerande hyvlar, drivna av fotogenmotorer. Vid vattendrivna sågverk i t ex Pukemåla fanns stickhyvel. Ved höggs för husbehov men även för försäljning. Props i olika längder var efterfrågad som gruvstötter i de engelska stenkolsgruvorna. Före lastbilarnas tid transporterades både ved och props av bönderna till Oskarshamn. Det var en lång resa, och hästen utfodrades flera timmar före avfärd. Förtjänsten var inte så stor, men kontanta inkomster var välkomna. Man passade på att uträtta andra ärenden i staden. Dessa resor upphörde när lastbilen kom omkring 1930. Det finns många historier kring dessa stadsresor per häst. På hemvägen kunde det hända att kusken somnade, men hästen hittade ändå tillbaka.

Jakt och fiske

Jaktlag i Krokshult

Innan människorna blev jordbrukare och bofasta, var jakt och fiske en förutsättning för överlevnad. Sedan blev de ett komplement för bonden i familjens försörjning. Under 1900-talet kan jakt och fiske anses vara en sedan gammalt mansdominerad fritidssyssla. Viltkött och fisk var ett välkommet avbrott till en ofta ensidig kost.

Vårt största villebråd, älgen, engagerar årligen jaktlagen i byarna. Det var och är en efterlängtd begivenhet. Vid drevjakten deltog även icke-jägare. Idag bedrivs en stor del av jakten från jaktorn morgon och kväll. Numera har de yngre jägarna avlagt jägarexamen, och många jaktlag provskjuter sina vapen före jakten. Beståndet av rådjur har varierat under 1900-talet. Tidigare användes skarpsprungna stövare, som gjorde att drevet drog iväg. Numera används kortbenta raser, vilket bidrar till spännande jakter. Under senare tid har vakjakt i jaktorn blivit populärt, särskilt vid bockjakten.

Rävjakten har alltid varit speciell. Räven är ett rovdjur, som ibland gjorde besök i hönshuset. För bonden var det viktigt att hålla efter dessa djur. Åtskilliga

månskensnätter tillbringades i ladugården, men räven var ett svårt byte och gjorde skäl för epitetet listig. Grytjakten måste planeras noggrant. Man hade en tunnelfälla vid en ingång och stoppade igen övriga. Med hjälp av rök eller hund skulle räven tvingas ut. På 60-talet kom den s.k.

Värmlandsfällan, som gjordes av granslanor med två lämmar, som utlöstes av ett giller. Ett bra rävskind kunde längre tillbaka inbringa pengar som motsvarande en veckolön. Kanske kom skinnen att bli en rävboa, som prydde damerna.

Harjakten har varit vanligast av alla jakter. Stövare av raserna Hamilton, Schiller och Smålandsstövare var mest lämpade. Man måste ha tålmod och

tid för ett lyckosamt resultat. Längre tillbaka fanns bara skogsharen. Idag dominerar tyskharen. Man måste veta var haren har sin gång. Den säkraste platsen var kanske vid "lehålet"

."Var det så att man mötte ett fruntimmer, när man passade på en väg var det lika bra att gå hem för då var jakt dagen förstörd". Mårdjakten ställde speciella krav på jägaren. Man måste vara en duktig spårare för att på vintern kunna följa ett mårdspar långa sträckor. Skinnen gav stort tillskott till kassan, då det likt rävens hade högt pälsvärde. Fällfångster förekom i stor omfattning. Många bönder och bondsöner lät ibland jakten gå före annat arbete på gården.

Ekorrijakten var populär och givande för utövarna. Skinnen var bra betalda och gav mer än inkomsten från huggning i skogen. På 50-talet fick man mer än en krona styck. Grävlingen var illa sedd av jägarna därför att den var en stor predator på skogsfågel. Jakten bedrevs som grytjakt och vakjakt. Bönderna ogillade grävlingen för att den trasade ner på sädesåkrarna. Djurets fett användes till insmörjning av selar och läderstövlar.

På senare år har faunan i Krokhultsbygden

fått nya inslag. Vildsvinen har etablerat sig och genom sitt bökande orsakat en del besvär på åkrarna. Man skjuter som regel från torn vid en matningsplats. Lodjuren har också bildat familj i trakten. För jägarna betyder deras predation en minskning av främst rådjursstammen. Enstaka vargar har dragit förbi i länet och rivit får. Djurhållare bävar nog för den dag då vargen blir bofast här. Varg och lo fanns långt tillbaka men blev utrotade för deras rovgirighet på husdjuren och de vilda djuren.

Skogsfåglar förekom i riklig omfattning längre tillbaka. Minskningen har delvis att göra med det moderna skogsbruket. Tjäder

förekom i tallskogsbestånd. Jaktformen var toppskytte eller smygjakt på spelplatsen. Jägaren förflyttade sig mot spelet under den tid tjädern sisade. Orrjakten gick till ungefär på samma sätt. Ofta användes hemmatillverkade bulvaner.

Morkullejakten var mycket uppskattad. Sträckjakten på våren vid kända stråk lockade ut många jägare med hagelbössan. Det var knipsande hannar, som var på jakt efter en hona. För att morkullan skulle dyka och därigenom bli lättskjuten kastade ibland jägaren sin hatt i luften.

Giftbekämpning på åkrarna dödade många fåglar.

Under den tidigare delen av 1900-talet fiskades det tämligen regelbundet i sjöar och gölar. Man lade ut nät, mjårdar och ålrevar med hjälp en flatbottnad eka. På våren lekte fisken och sam långt upp i välrensade bäckar. Fångstmetoderna varierade och kunde ge riklig fångst.

Metning var ett populärt fritidsintresse, inte minst bland de yngre. Idag har detta intresse svalnat. Kräftfiske var och är en speciell upplevelse. Fångsterna var stora innan pesten slog till.

Gunnel Andersson:

Det var i älgjaksveckan 1933, och jägarna i Krokshult var ute på jakt. Min far Vilhelm Nilsson skulle se till ungdjuren i skogen nära Illern. Han tog med sig studsaren och en köttkniv från fläskbaljan och lindade in den i ett tidningspapper. I skogen råkade han få syn på en älgjur, som han sköt, stack och tog ur. Väl hemma spändes en häst för vagnen, och han fick med sig Martin Törn för att hämta älgen. På något konstigt sätt lyckades de få upp djuret på vagnen. Hästen var under hela hemresan väldigt skärrad men lugnade ner sig så småningom. Slaktare Lindberg i Sund hjälpte till att flå älgen. Jag minns att vi saltade ner och rökte en del köttet. Pappa delade ut smakbitar till många i byn. Drängen Einar Sjöo var en flitig jägare.

Under december hade han "semester" och sysslade då mest med jakt. Han tog vara på skinn från räv och ekorre men även från grävling och hare. Oftast såldes skinnen i Oskarshamn. Längre tillbaka var fettet från grävlingen använt till insmorning av selar och läderstövlar.

I vår familj fiskade vi tämligen regelbundet för att variera den vanliga menyn. Det var i Kroksjön och Illern. Nät lades med ekan och det blev mycket fisk, som vi delade med oss till andra. Pappa och Einar la ut ålrevar, och på vintern sattes saxar. Jag kommer ihåg ett speciellt fiske. När gäddorna lekte i bäckarna, hade vi snaror på ett spö. När gäddan gick in i snaran med huvudet, drog vi till hastigt. Det var spännande.

Övrigt

Skogen var ett skaffereri, och det plockades mycket bär – smultron, hallon, lingon och blåbär, för hushållet men även för försäljning. Av enbär gjordes det goda enbärdrickat. Hasselnötter samlades också in och torkades. Vid julen knäcktes kanske nötterna. Man använde mossa för drevning vid timringen. Björknävern utnyttjades till exempel för korgtillverkning mm. Man tog tillvara barken från savbarkad massaved. Den torkades och maldes i ett stiftverk för

att sedan säljas till ett garveri, kanske i Kristdala. Enligt uppgift var det en bra inkomstkälla. Denna verksamhet förekom in på 1940-talet. Det var vanligt att man plockade tall- och grankottar för försäljning. För barnen var skogen närmast hemmet en populär lekplats. Idag gör inte barn så många riskojor.

Försäljning av rotposter

Försäljning av skog på rot var den stora inkomsten för bonden. Det förekom tidigt försäljning av större rotposter. Detta kan verifieras genom en fullständig dokumentation under nästan 90 år från en gård i Träthult. Papperen ger en bra bild på hur uttagen ur skogen har förändrats. Vi ska följa försäljningen av rotposter på den fastighet, som numera ägs av Stig Karlsson.

Stämplingslängder och köpekontrakt finns bevarade. Det första dokumentet daterar sig till den 5 december år 1905. Först gick säljare och köpare och tittade på träden i det område, där avverkningen skulle ske. Man kom överens om priset två kronor per träd över 10 verktum. I kontraktet bestämdes att avverkningstiden skulle vara två år och att köparen fick fri plan för att ställa upp en ångsåg. Den 11:e samma månad stämplades och räknades träden som skulle ingå i avverkningen. Det blev 777 stycken, och köpesumma uppgick till 1554 kronor. Det var en ansevärd summa på den tiden. Den 23 december kvitterar säljaren att han mottagit pengarna. Köparen var Karl Alfred Nilsson i Krokshult

Nästa försäljning sker 13 år senare, och försäljningen gick till på samma sätt. Man tog träd från två olika hagar, och priset per träd varierade. Köpesumman uppgick denna gång till 2 503 kronor. Köparen var Ossian Beijer i Kristdala, och kontraktet är skrivet på maskin. Fri såg- och kolplan

samt upplagsplats ingick i köpet. Säljaren åtog sig att hugga och köra timret. Nästa stora rotpost såldes i januari 1927 till Gustav Karlsson i Kristdala. Här nämns ingenting om sågning på platsen. Liksom i tidigare försäljningar förbehölls sig säljaren rätten till grenar och skatar. Försäljningen av rotposterna gav bonden ansevärliga summor. Rotposten 1905 lär ha finansierat ett gårdsköp. I övrigt handlade det kanske om större investeringar, t ex lagårdbygge.

År 1936 såldes en rotpost med björk och al. Inga uppgifter finns om köpare eller användning av lövvirket.

I samband med kriget ålades bönderna att avverka lövskog, s.k. kontraktsved. Det finns en stämplingslängd från år 1946, som skogsvårdsstyrelsens representant, en skogvaktare, genomfört. Det var björk och al, som kanske använts för gengaskolning. Det finns flera mätsedlar från 40-talet, vilka stämplades av Kristidsnämnden i Kristdala. Bland köparna finns kända namn: Martin Karlsson i Grönskog, Oskar Andersson i Lilla Bråbo och Sture Andersson i Bjälebo. Från 50-talet gjordes stämplingarna mer regelbundet, vanligast vartannat år. Priset på skogen hade ökat rejält. Konsumtionssamhället gjorde sitt intåg. Bönderna skaffade traktorer och maskiner, bilar m.m. Kravet på inkomster ökade. Den gamla självhushållningen höll på att försvinna

Stämplingar på 1950-talet

Skogsvårdsstyrelsen hade uppsikt över större uttag från skogarna. Myndigheten har ändrat namn till Skogsstyrelsen. Ibland gjorde bonden själv mindre avverkningar, kanske ett lastbilslas, som såldes till något sågverk i bygden, ofta Bergs i Mörlunda. Bonden tog kontakt med skogvaktaren på trakten. Många kommer säkert ihåg Hans Elofsson i Kristdala. Kom inte skogvaktaren personligen utsågs en särskild förrättningsman, som visade på vilka träd som skulle stämplas och förde protokoll. En anställd person bleckade träden med en yxa och högg en stämpel med yxans andra ände i påslaget och vid roten. Bonden var med och bar en stång, som användes för höjdbestämning av träden i området. Man tog sådana prov med jämna mellanrum. Med en särskild höjdmätare kunde trädet höjd bestämmas. Varje stämplat träd antecknades av förrättningsmannen i protokollet. För timmer gjordes en blecka och för massaved (4 – 6 tum) två bleckor. Man hade också en klave för att mäta grovlek i brösthöjd. På kontoret uträknades kubikinnehållet för varje träd i den s.k. stämplingslängden. Skogsägaren tog kontakt med olika köpare, som tittade över terrängen och avstånd till bilväg innan han lämnade ett bud. Ibland avverkade bonden själv massaveden. Även lövträd ingick i stämplingen. På 50-talet

Sågverk

Det har funnits gott om sågverk och kolmilor överallt i bygden. Först drogs cirkelsågverken av ångmaskiner och senare av råoljemotorer. Under kriget dominerade ångmaskinerna p.g.a. bristen på bränsle. I Kristdala fanns två motorfabriker, som tillverkade råoljemotorer. I Krokshult lär ha funnits en vattensåg utefter vattendraget som kommer från Långekärr. Även i bäcken nedanför Kloster göl fanns en vattensåg.

På 1930-talet började man mera

regelbundet att avverka större rotposter. Uppköparna engagerade ofta folk i trakten för huggning och körning. Ambulerande sågverk sattes upp för sågning av timret. Ytveden kolades samtidigt. I Krokshultsbygden har det funnits många såg- och kolplaner. Det går att hitta rester från verksamheten, t ex kolstybb i marken och eldstäder. På två ställen längs vandringsleden har byalaget byggt kolarkojor på platser, där stenskorstenarna fanns kvar.

Provträdens antal samt erhållna medelvärden.

Br.-diam.	Tall		Gran		Löv	
	Antal	Höjd m	Antal	Höjd m	Antal	Höjd m
3"	11.0		10.0		7.5	
4	11.5		11.0		10.5	
5	14.0		11.5		11.0	
6	13.5		9.5		11.5	
7	13.5		17.0		12.5	
8	14.5		16.5		14.5	
9	14.5		11.0		13.0	
10	12.0		17.0		13.0	
11	16.0		17.0			
12	16.0					
13	17.0					
14	17.0					

Uppgifter ang. sätt för trädens märkning, mätning m. m.

Vid förrättningen har skogsvårdsstyrelsens stämplingsinstruktion tillämpats. Upplysningar om denna kan erhållas av tjänstemän vid skogsvårdsstyrelsen eller direkt från dess expedition.

Anteckningar betr. trädens märkning, klavning, redovisning i kvalitetsklasser etc.

Förslag till åtgärder efter avverkning:

Som biträden eller kontantare ha deltagit

Av skogsv.-styr. anställda: **Torsten Gustavsson**

Av markägaren anställda: **Stig Simonsson, Smedserum, Kristdala.**
Gunnar Lindberg, Kristdala.

Prickare: _____

Provträdstagare: _____

Klavare: _____

Av dessa ha **ingen**

Skogsvårdsstyrelsens stämplingsmärke har vidtagna utseende

vid förfrågan förklarar sig stå i jävsförhållande till markägaren.

Kristdala den 10/8 1951.

Torsten Gustavsson
Av skogsv.-styr. förordnad förrättningsman

och flera årtionden framåt ansågs inte lövträden lämpliga i barrskogen och utstämplades därför genomgående.

Sågverken flyttades till avverkningarna. Det behövde inte vara stora rotposter för att sätta upp sågarna. Det var oftast köparen av skogen som ägde maskinerna.

Ångmaskinen transporterades på en kälke och drogs av två par oxar eller hästar. Det var viktigt med tillgång på vatten.

Vi väljer ut Krösås marker för att få en inblick i omfattningen av antalet ambulerande sågverk och kolmilor.

- En sågplan var belägen cirka 300 meter norr om Årtegöl och användes sista gången 1938-40. I början av 1930-talet anlades en 800 meter lång räls ut till Backeborg vid landsvägen. Sågverket drevs med ångmaskin. På platsen förekom även kolning.
- En sågplan fanns vid Kroksjöns östra sida, cirka 300 meter nordväst om Krösås. Sågen, som också drevs med ångmaskin, användes sista gången i början på 1940-talet. Det förekom även kolning där.
- En annan sågplan låg vid Snövårens sydvästra hörn och var i drift in på 40-talet.
- En kolplan med rester av kolarkoja (eldstad) var belägen cirka 350 meter nordost om Krogölmossen. Den användes ett stycke in på 1900-talet. Granarna som växer på platsen är ungefär 100 år gamla.

En stationär såg under många år var Adolf Johanssons såg vid Smedserums vägskäl. Den sattes från början upp år 1903 av Adolf och hans bror. Den fanns kvar in på 1940-talet och drevs hela tiden med en ångmaskin. Här sågades timmer från den egna skogen men även andra kom dit för hemsågning. Sågare var Gustav Karlsson från Nytorpet. Man sågades allt virke som behövdes för det nya huset i Höckhult år 1942.

På bilden: Resterna av sågen på Stackvallens marker

En sågverksrörelse har sitt ursprung i Krokshult, nämligen Bröderna Bergerstams såg. På den tiden gick Åsjölevägen förbi där. Deras sågverk var beläget på Stackvallens marker, omedelbart öster om vägen till Kasthorva

och var i drift hela året under perioden 1940-1952, då man flyttade till Äshult och Saxtorp. Från början drevs sågverket med en ångmaskin och ersatt sedan med en 35 hästars råoljemotor. Här fanns både storbänk och kantbänk. Hilding Nilsson i Åsjögle körde virket hit. Många av bygdens manliga innevånare arbetade vid sågverket. Här fanns t ex Arne Wigren, Birger Wigren, Erik och Edvin Axelsson i Källehult samt Gunnar Karlsson i Strängenäs. Även smeden Karl August Karlsson var med som bärare. Arne arbetade först som maskinist. Uppgiften var bland annat att bära vatten och sågspån till ångmaskinen. Senare arbetade Arne som bärare av det sågade virket. Det var det tyngsta och hårdaste arbetet vid ett sågverk, och bärarna hade en kudde för att skydda axlarna. Bengt Bergerstam och Erik Axelsson arbetade vid vissa tider som sågare. Edvin Axelsson var hjälpsågare och Folke Karlsson Fagerbäck, kantare. Produktionen räknades på den tiden i tolt, vilket var lika med 12 entumsbräder eller sex plankor. Vissa av arbetarna följde med vid flytten bl. a Arne, Erik och Gunnar. Helge Johansson sadlade om från jordbruket och arbetade vid sågen i Äshult.

Kolning

Kolning förekom på många olika ställen i våra trakter såsom Lyckeby, Träthult för att nämna några. De milor som förekom här var troligen resmilor. Kolningen fick ett uppsving under krigsåren. Många var då sysselsatta i skogen för att hugga kolved och gengasved kolning förekom mest under hösten eftersom veden var torrast då. Några kända kolare som är kända i trakten var kolar-oskar; Oskar Karlsson, Fallebo och Oskar Johansson från Sjöbo

Kolning förekom fram till 1960-talet. Min far Gunnar Karlsson tillsammans med Folke Karlsson samt Birger Wigren kolade i Äshult på Bröderna Bergerstams såg fram till 1963. Så här berättar Gunnar om en nyårsnatt vid kolmilan: ”*Jag låg därnere en nyårsnatt, det var rent kusligt. Vad de körde på vägen och jag hade tre nytända milor så jag hade att göra. Jag fick inte vara inne i hyttan ett enda dugg, det var om jag drack kaffe någon gång. Och de slog och levde så. Folke skulle vara där också, men han for ifrån mig, så jag blev ensam.*”

Oskar Karlsson, 1870-1961 i Fallebo var en annan kolare. Han byggde otaliga kolmilor, många besökte honom vid kolningen. Oskar var en god berättare. Han var musikalisk och spelade flera instrument

Kolugnar

Under andra världskriget infördes ransonering på bl.a. drivmedel till motorfordon. Istället utvecklades gengasaggregat. Även på Motorfabriken i Kristdala tillverkades en apparat för personbilar och mindre lastbilar. Det växte snabbt upp kolugnar på många håll. Förtjänsten var god, och företagsamma personer startade upp verksamheten. Kolugnarna var gjorda av tegel eller plåt. Virket för kolningen sågades upp i enmeterslängder. Prima björk fick inte huggas. Det var mest röjningsved av barr och löv. Lövträden gav det bästa kolet. Förutom ugnarna behövdes en krossmaskin. Därefter paketerades kolet i papperssäckar, som förslöts med najtråd. Industrikol behövde inte krossas och östes direkt i burar, som rymde två kubikmeter (= en läst). Kolarlivet var hårt. Det var ett sotigt och dammigt yrke. Sotet tog fast i huden och hemma värmdes vatten på köksspisen för det renande badet. Sommar tid kunde man åka till en sjö eller bäck. Kolarkojorna var dragiga och kalla, och på

sommaren hände det att vägglössen blev en plåga. Det skulle gå fort att ta ur och ladda en ny ugn. Man måste hålla vakt hela dygnet, och nattvaket gjorde att sömnen blev dålig. Man var igång sex dagar i veckan. En ugn blev färdig på tre dagar. Kolugnar förekom långt in på 1950-talet. Gustav Karlsson i Kristdala var en av företagarna. Han hade sin verksamhet på andra sidan torpet Husberget (idag Björksätra). Kolarbas var Bertil Gustavsson, från Nytorpet. Det kolades även i Åsjögle. Verksamheten där startades av överlärare Ernst Sjöberg, som i sin ungdom varit skogsarbetare och hade god kontakt med bönderna i trakten. Rörelsen togs sedan över av Ernst Brodin och Torsten Nilsson. Det fanns en barack för övernattning och matlagning. Verksamheten låg på Wykmans marker ett stycke från bäcken som går till Kvarnen. Det finns vissa rester kvar av verksamheten. Även Wilhelm Sjöo, som då bodde i Åsjögle fram till 1944, hade en plåtugn i närheten. Ugnen togs med vid

flytten till Blixtorp och finns fortfarande kvar. Kolet transporterade Hilding Nilsson till Hagelsrum. När isen bar på Illern, körde han genvägen över sjön. En annan kolningsplats låg nära Mörlundavägen på en utlagd åker strax före Krösås-vägskälet. Här fanns elektricitet och telefon. Verksamheten bedrevs av Torgil Olin från Oskarshamn och var en kortare tid kompanjon med Gustav Karlsson där. Ugnarna var av plåt. Här fanns krossverk, barack och kolbod. Vid kolningen deltog t ex Sture och John Caremalm, Tor Sjöo, Folke Karlsson, Gustav Axelsson, Källehult samt folk utifrån. De senare bodde hos Norlings i Höckhult och i Krösås. Kolarbas var Helge Karlsson från Målilla, men även bröderna Göran och Torsten Eriksson från Fliseryd

var arbetsledare. I slutet av verksamheten uppmurades två tjärugnar (s.k. retorterugnar), varav en exploderade. Vid expositionen förstörde barack och krossverk. Brandkåren var där för att släcka branden. Tjären tappades upp i fat. Det finns vissa spår kvar från kolningen. En betongvägg är kvar.

Plåtugn för gengaskolning. Finns i Blixtorp

Tjärbränning

Under ”träålderns” tid inom jordbruket var det viktigt att tjära in redskapen. Tjärbränningen skedde i en tjärdal. Storleken kunde variera mellan tre och fem meter och beroende på hur mycket som skulle brännas. Botten skulle vara jämn och fri från rötter och gräs. Albert Johansson i Lyckeby hade plåt i botten. Det förekom även näver och stora barkstycken för att underlätta avrinningen. Från botten leddes tjären uti en ränna. Veden samlades och höggs i stickor in på våren för att hinna torka. Över den instaplade veden lades bark och jord.

Tändningen skedde från sidorna och förbränningen skedde genom en öppen men svag eld. Processen tog ungefär en vecka.

Det fanns längre tillbaka tjärdalar överallt i bygden. Vissa rester av dem är dokumenterade. Albert var den siste tjärbrännaren i bygden. Han bröt upp törstubbar i moränmarken med hjälp av en lång trästör. Vid försäljningen runt om på gårdarna körde någon tunnorna med häst. Tjären tappades upp i ett särskilt laggkärl hos köparen

Redskap och maskiner i skogen

Från seklets början fram till motorsågarnas tid användes redskap, som vi idag kan hitta hos hembygdsföreningarna. För fällning fanns en tvåmans stocksåg, som senare kompletterades med den hyveltandade timmersvansen. Den kunde förses med en retur fjäder, som benämndes ”sågkamraten” i reklamen. Med noggrann filning var dessa sågar effektiva redskap. Yxan användes till kvistningen och till kapningen en bågsåg (de äldsta med båge av ene). Innan barkmaskinen kom på 60-talet måste props och massaved barkas för hand. Det var ett både tids- och arbetskrävande moment. Tidigast tillverkade smeden yxor och barkjärn. Avverkningarna gjordes vintertid, framför allt för transporternas skull. Även oxar användes som dragare, men efterhand tog hästarna över denna uppgift. Gummihjulsvagnen kom efter kriget och användes för körning på barmark. Det dröjde till slutet på 50-talet innan motorsågen blev allmän i våra trakter. Skogshuggare skaffade först, och bönderna något senare. Sågarna var tunga och otympliga och de äldsta vägde uppåt 20 kg.

Såg med enebåge, stocksåg och barkjärn.

BeBo-såg

Många minns kanske sågar av märket BeBo. Sågen från 1947 vägde 27 kilo. Kvistningen gjordes fortfarande för hand. En trälist användes som mätsticka, och en speciell yxa markerade märket. Det skedde en snabb utveckling under närmaste åren till lättare, effektivare och snabbare sågar. Flottörförgasaren ersattes med en membranförgasare. Nu slapp man vrida svärd eller förgasare vid fällning. Kastskydd och vibrationsdämpare var andra nymodigheter. Motorsågen har ibland betraktas som världens farligaste redskap. I skyddsutrustningen ingick stövlar, byxor, hjälm med hörselskydd och visir. Andra hjälpmedel var rullband, vändhake och brytjärn. Bonden var kanske sist att anamma nymodigheterna. Kurser för riktig sågteknik och skogs dagar anordnades. De första motorsågsförsäljarna började i liten skala, ofta hemma i bostaden. Det var Enar Gustavsson i Höckhult, vilken senare startade försäljning och reparationer i Kristdala. Han sålde det amerikanska märket Homolite. Karl-Gunnar Karlsson i Bjälebo sålde de svenska Partner-sågarna. Senare öppnade bröderna Wirsén försäljning av Huskvarna-sågar.

Olycksfall inom skogsbruket

Genom motorsågarna ökade olycksfallsriskerna. Det gällde att hantera dem med kloket och försiktighet. I början fanns ingen skyddsutrustning. Man hade de vanliga arbetskläderna. Det finns mycket få vittnesmål om sågskador trots bristen på

skydd. Bönderna arbetade kanske utan den stress, som yrkeshuggarna hade. En dödsolycka inträffade dock vid fällning. Martin Karlsson Grönskog fick en björk på sig när hans arbetslag fällde träd.

Utveckling av skogsbruket

På 1950-talet började man anlägga skogsbilsvägar, vilka förkortade transporten ut från avverkningarna, som nu inte bara gjordes vintertid. Skogsindustrin byggdes ut allt snabbare. Massafabriken i Mönsterås uppfördes på 50-talet. Bönderna kunde teckna aktier i företaget. Helge Johansson från Krokshult for runt i bygden för att få bönderna teckna andelar i fabriken.

Under en period från 1960-talet och tjugoframåt avverkades helstam, som transporterades till sågverken och kapades där. Träden kunde vara upp till 20 och 25 meter långa och beredde en del transportsvårigheter. I våra trakter var det Bergs och Blankaholms sågverk som praktiserade metoden. Man kan säga att helstammar var en parentes i skogsbrukets historia.

Traktor tillsammans med ett vjerspel och vagn ersatte efterhand hästen. Senare kom specialmaskiner med griplastare. Motorsågen var viktigast vid

avverkningarna. Den tog helt över kvistningen av träden. Avverkningstakten av skog ökade markant. Det kom nya idéer för rationellt skogsbruk. Skogen skulle skötas som en åker. Ett modeord blev föryngringsyta. När skogen i ett område uppnått mogen ålder, skedde slutavverkning. Kalhyggen i mindre omfattning hade funnits sedan lång tid tillbaka, men nu blev de allt vanligare även i bondeskogarna. Markberedning och plantering följde. Vi fick nya namn på allt mer avancerade maskiner skördare och skotare. På några dagar avverkades lika mycket som två huggare gjort på en hel vinter. Vjerspelet har i stort försvunnit, och bönderna har i många fall själva skaffat fyrhjulsdrivna traktorer och griplastare för mindre avverkningar. Blötsnö på 1990-talet och stormarna på 2000-talet har gått illa åt skogarna i trakten. Skogsbruksplaner görs upp som råd till markägaren. Vid slutavverkning måste hyggesanmälan göras.

Ullhantering

På gårdarna längre tillbaka fanns allmänt får, vars ull togs till vara. Två gånger om året klipptes fåren, oftast i april och oktober. Ibland klippte man också lammen på sensommaren. Det var ett kvinnogöra. Man band ihop tre av fårens klövar och klippte med en ullsax. Om djuret skadades av saxen användes tjära på såret.

Spinnrock

Ullen tvättades i ljummet såpvatten och torkades. En del såldes eller byttes mot varor i affären. Det övriga användes på gården. På gammaldags sätt kardade kvinnorna ull och spann garn, som sedan blev till strumpor, vantar och halsdukar. Ullstrumporna var inte så slitstarka. När hälen stickades la man till en sytråd i garnet. På kvällarna stoppades ofta hällarna för att manfolket skulle ha hela strumpor nästa dag. I storskolans slöjd fanns stickning med på schemat. Flickorna skulle lära sig tills den dag då de själva blev bondmoror. Idag är det få som har kunskapen att göra ullgarn.

Kardor

Inez Wigren klipper får 2012

Emelie och Hazel Thunberg samt Martin Hagman hjälper till vid fårklipping.

Linberedning

Linodling ingick allmänt i gårdens verksamhet långt in på 1930-talet. Med våren kom längtan att så fröer av olika slag. Linfröet skulle gärna sås på Karolinadagenden 20:e maj eller en annan dag med kvinnonamn. Då blev linet långt som kvinnohår. Nu för tiden vill man så fort jorden ”red sig” – ju förr desto bättre. Man krattar och rensar jorden fri från ogräs och småsten. I Krokshult bor som bekant det stenrika folket. Linlandet skulle vara ”fint som snus” eller ”slätt som ett salsgolv” enligt gamla talesätt. Linet såddes för hand, först åt ena hållet och sedan åt det andra för att få en jämn sådd. Det var ett hedersuppdrag att få så linet. Jorden harvades med en slätpinneharv och vältades med en trävält. Därefter kunde man bara hoppas på att linet skulle komma upp och växa bra. I juni rensades åkern fri från ogräs. Efter ungefär en månad blommade linet för fullt. Det var en vacker syn att skåda en blåblommande linlycka. Tidigt på morgonen var det som vackrast, för mitt på dagen syntes nästan inga blommor alls. Blombladen faller av och nya knoppar bildas nästa dag. Om ytterligare en månad hade plantorna mognat och fått en guldgul färg. Ungefär

90 dagar efter sådd kunde man skörda linet. Plantorna rycktes upp och bands ihop till små kärvar, som hängdes upp på en stång för att torka. Sedan använde man redskap som kallades linrepor för att repa bort linfröet.

Man bredde ut linhalmen i långa rader i tunna skikt på en gräsvall för rötning. Efter cirka 20 dagar var det färdigrötat och samlades ihop för att köras till en linbastu, som nu var eldad och varm. Där skulle linet bråkas och skäktas. Därefter kunde kvinnfolket börja spinna av linet. Detta var inte lätt för en nybörjare. Blev inte linet knöligt och tjockt så blev det tunt och gick av. Det var en teknik som tog sin tid att lära sig för att få en jämn och slät lintråd. Flickorna fick vara med redan från småskoleåldern. Man skulle vara klar med spinningen före julslakten. Garnet lindades på en härvel.

Efter jul monterade man upp vävstolen, oftast i köket, där det var varmt. Det vävdes lärft, lakansväv, handdukar och olika slags dukar. I mars skulle det vara klart, och vävstolen plockades ner. Till sist gjorde man de färdiga produkterna. Överlakan och handdukar försågs ofta med monogram.

Härvel

Några förklaringar till ord:

Jorden reder sig – jorden reder sig när tjälen gått ur jorden och ytan torkat upp så pass att den smular sig om du drar igenom den med fingrarna

Repning – Med hjälp av en grovtandad, fast fixerad kam (t ex spikar inslagna i en träplatta) repas fröhusen bort från de torra linplantorna. Fröna tas tillvara för kommande års utsäde eller andra ändamål.

Rötning – de spinnbara fibrerna, ”tågan” omsluter den inre vedartade kärnan i strået. Tågan friläggs genom att man låter linet ruttna, vilket löser upp bindningarna mellan tågan och de övriga delarna av strået. Det finns två metoder för rötning, landrötning och vattenrötning, och båda är temperaturberoende. Om temperaturen blir för varm eller för kall för att mikroorganismerna ska kunna leva och utvecklas avstannar rötningen.

Bråkning – ordet bråkning kommer från tyskans *brechen* (knäcka). När man bråkar linet krossar man stamdelarna för att linet i röttingsprovet ska kunna skiljas från *skärven*, som stråets vedartade innerdel kallas. Industriellt används maskiner med mekaniska valsar för detta moment. Traditionellt och i mindre skala bråkar man linet för en hand i en linbråka.

Skäktning – under skäktningen avskiljs linfibrerna från skärven. Industriellt görs detta med en skäktturbin. Traditionellt och i mindre skala görs detta för hand genom att en skäktniv (kallas även *skäkta* eller *svärd*) av trä för hand dras över linet, som spänts upp på en ställning. Under skäktnigen lossnar skärven, men också korta linfibrer, blånor, från linet. Blånorna samlas ihop och spinnas tillsammans med längre fibrer till lingarn.

Sören Sköld skördar lin

Olika redskap som används vid linberedning

Gunnel Andersson: Vi odlade lin, som vi beredde till garn, spann blånor och tågor, vilket vi vävde lakan, handdukar och dukar av. Så var det skäcktefall, vilket vi sparade ganska grovt. Mor vävde sädeslakan, vilka man hade i vagnarna man körde in säden i. Vi hade får och under kriget 39-43 spann vi ullgarn. Det blev två- och tretrådigt. Sockor stickades till militären. Det var ju så kalla vintrar. Vi vävde också trasmattor. Det förekom även ljusstöpning, eftersom det var brist på stearin då. Jag har alltid hållit på med broderi. Sydde en duk i slöjden i storskolan och fick litet a. Man täljde räfspinnar, även vi flickor fick hjälpa till. Vintertid lagades även fiskenäten

Hantverk och industri i bygden

Den dominerande yrkesgruppen i bygden är och har varit bönderna med jord- och skogsbruk. På självhushållningens tid var många redskap tillverkade i trä, vilka oftast gjordes på den egna gården. Det var ett hantverk, som ibland utvecklades till mer avancerade saker. Bonden hade då en snickarverkstad med enkla och ändamålsenliga verktyg. Från flera håll i byarna berättas om bönder, som tillverkade möbler. Den snickarkunnige bonden blev ofta anlitad av grannar vid t.ex. byggnation. Timringstekniken var en svår konst.

Det bodde många människor på landsbygden. Det var gott om torp och backstugor, där man måste hitta alternativa

försörjningsmöjligheter. Här fanns olika hantverkare, som var helt nödvändiga för bygden. Yrket hade ofta gått i arv från generation till generation. Dessa yrkesmän fanns kvar ett stycke in på 1900-talet, men barnen flyttade bort från dessa enkla förhållanden och hittade annan sysselsättning. I husförhörslängderna omnämns hantverkarna, men även i den muntliga traditionen är de bevarade. Det kunde vara skomakare, slaktare, snickare, murare, skräddare, urmakare m.fl. Naturligtvis fanns även kvinnliga hantverkare, som då oftast var ensamförsörjare. Vi har valt att berätta om de sista hantverkarna i bygden.

Den hantverkare, som utan tvekan betydde mest för bygden var bysmeden i Krokshult. Han hette **Karl August Karlsson** och levde mellan åren 1874 och 1950. Yrket hade som brukligt gått i arv från fadern, och redan i tidiga barnår hade sonen fått hjälpa till i smedjan. Efter folkskolan började yrkesutbildningen som smedlärling, och som enda barnet fick Karl August så småningom ta över verksamheten. Militärtjänsten gjordes vid flottan. Det var enda gången han vistades utanför hemorten en längre tid. Hustrun hette Lydia och var från torpet Backen. Sex barn föddes i hemmet Salsnäs (Gustav, Josef, Ingrid, Sven Karin och Elis). Karl August var en tid ledamot i kommunalfullmäktige i Kristdala. Bostad i början var ett timrat hus, som år 1931 ersattes med en ny byggnad. Smedmästaren, som han gärna kallade sig, arbetade fram till bara några månader före sin död. Det var inte tal om att gå i pension – man arbetade så länge hälsan tillät. Smedjan låg nära landsvägen i ett hörn av tomten. Bygganden finns fortfarande kvar och används som garage. På långt håll hördes hammarslagens klang mot städet,

när verksamheten var igång. Under den mörka årstiden steg gnistregnet från härden till väders genom skorstenen. År 1934 installerades belysningsström i smedjan. Smedens arbetsdagar var långa. Allteftersom barnen blev större, fick de hjälpa till att dra bälgen. Karl August roade dem ibland med att sjunga Kopparslagens visa i takt med hammarens slag. Det var vanligt att även bönderna var behjälpliga, medan de väntade. Han var en omvitnat duktig grovsmed och anlidades långväga ifrån. På beställning tillverkades källkar, bulthjulsvagnar, harvar med träram, järnportar, räfsor, lieorv, potatishackor, beslag mm. En del gjordes för försäljning på marknader runt om. Vid dessa färder användes en cykel (skänkt till hembygdsföreningen). En stor backspegel var monterad på styret för att upptäcka bakomvarnade trafik. Karl August blev tämligen döv av allt buller i smedjan. Den mesta tiden ägnades ändå åt reparationer. De främsta uppdragsgivarna var naturligtvis bönderna. Ibland fick smeden sko en och annan häst. Betalningsmedel var oftast pengar, men det förekom också byteshandel- säd, kobete, körslor mm. Karl

August blev något av en expert på att vässa borrhspett, och ryktet spreds långt utanför sockengränsen. Råvaror av olika slag behövdes. Järnet köptes hos Motorbolaget i Kristdala eller senare i Oskarshamn. För transportererna anlätades först bönderna och Hilding Nilsson i Åsjögle.

I ett annat hus på tomten fanns en svarv för vagnshjulskubbarna. Här utförde Karl August en del snickeriarbeten, som inte hörde till smidesverksamheten. Virket togs in i stugvärmen och fick torka under sängarna. Det var särskilt under vintern, som snickerierna pågick. Han gjorde själv en bandsåg med cykelhjul och drogs för hand. Till fastigheten hörde även en mindre ladugård, där det bland annat fanns ko och gris.

Jordbruket genomgick undan för undan en mekanisering, och underlaget för smedens försörjning försvann. Det kom fabriksgjorda redskap och maskiner. Det var t ex gummihjulsvagnar och järnharvar. Traktorn började sitt intåg och hästredskapen ersattes med mer effektiva maskiner. Det var en utveckling i tiden som Karl August fick erfaras. Han hade ändå hoppats att yngste sonen Elis skulle ta över. År 1950 gick smeden ur tiden 76 år gammal, och smedjan stängdes för gott. Hustrun Lydia bodde kvar till sin död år 1970, och barnen flyttade ut efterhand. Äldste sonen Josef tog därefter över ägandet av fastigheten och arbetade som snickare. Han köpte även moderns föräldrahem Backen.

Sméns gamla hus

Järnportar som numera finns i Strängenäs

Karl-August i smedjan

Det nya huset.
Från vänster Ingrid, Gustav, Josef, Sven, Karin mellan föräldrarna Lydia och Karl-August står Elis

I Sund fanns övervägande små gårdar och fastigheter. Under 1900-talets första hälft blev området ett centrum för många utövare inom trähantverk. Till flera fastigheter hörde en mindre jordbit eller ingenting. Snickeriet blev en möjlighet att försörja sig. Det fanns yrkeskunskaper på landsbygden från självhushållningens tid

och som gått i arv till senare generationer. Allt gjordes för hand. Elektriciteten kom i slutet av 1930-talet som hushållsström. Man anlidade de större snickerierna i Kristdala för maskinell hyvling av möbelvirket. Även Grytviken och Fagerdal har tagits med i denna presentation.

Till fastigheten Sundtorpet hade svarvaren **Sven Viktor Pettersson** (1880-1918) flyttat på 1880-talet.

Detta är Viktor med hustrun Sofia samt barnen. Sönerna Karl och August och yngsta dottern Signe (sittande längst fram) bodde hela livet i Sund.

Han startade tillverkning av pinnstolar och spinnvagnar i en verkstad, som fortfarande finns kvar på tomten. Det fanns flera svarvar för olika ändamål och drevs för hand. Barnen fick hjälpa till att dra runt det stora hjulet Pinnstolarna såldes som regel i hembygden, medan många spinnvagnar avyttrades till Öland. Transporten till Kalmar skedde med lånad häst från Stora Rör. Detta skedde under Viktors tidigare år. Det var mest furu, som användes vid tillverkningen. Numera finns en svarv och diverse verktyg samt en del alster i

Hembygdsföreningens ägo.

År 1918 dog Viktor, och det blev yngste sonen **Karl Svensson**, som fortsatte tillverkningen. Änkan och fyra barn bodde kvar i huset. Yngsta dottern Signe gifte sig med grundläggaren Edvin Nilsson och övertog fastigheten 1933, då Sofia avled. Karl var ogift och bodde här till sin död 1952. Flera personer från byn har berättat om hur de fick hjälpa till att dra svarven.

Den andre sonen **August Svensson** (1887-1951) började direkt efter skolan att hjälpa sin far. År 1918 inköptes en mindre gård i Sund. I en verkstad tillverkade han under helt hantverksmässiga former olika slags möbler. Ibland anlätades Beijers Snickerifabrik för grovhyvling av virket. Produkterna var t ex stolar och bord och

bufféer. Mycket såldes på torget i Oskarshamn. Möblerna transporterades till staden på Gustav Karlssons ”långdröj”. August målade och polerade själv sina produkter. På 30-talet fick han anställning hos Gustav Jakobsson. På äldre dagar arbetade August på Adolf Johansson gård i Höckhult.

I Sund etablerade sig också bröderna Gustav och Hjalmar Jakobsson. De var födda på en gård i Lilla Höckhult. Fadern var även snickare, och de förde hantverkstraditionerna vidare. De var mycket produktiva, och deras möbler finns

kvar överallt i bygden. Det är framförallt de mörkbetsade salsmöblemangen i ek. De hade inga maskiner utan anlätade som många andra snickerierna i Kristdala. Sommartid transporterades virket på cykel eller dragkärra, på vintern med spark.

Gustav Jakobsson (1886-1962) arbetade med möbeltillverkning i hela sitt liv. Vid 18 års ålder reste han till Amerika och hamnade i Chicago med anställning som möbelsnickare. Efter tre år kom Gustav tillbaka till Sverige och började arbeta hos Josef Karlsson i Klockaretorpet. Efter några år etablerade han sig som egen företagare i Sund på fastigheten

Sundbyberg, dit fadern med familj flyttat tidigare. En hel del av möblerna såldes i bygden, men mycket såldes också till möbelhandlare i Gamleby, Högsby och Fliseryd. Under 1930-talet anställdes grannen August Svensson och Simon Torén här. Under kriget arbetade sonen Karl också i verkstaden. Det fanns tankar att bygga ut och skaffa maskiner. Men trefasströmmen blev för dyr, och planerna avvecklades. Att som snickare försörja familjen var inte helt lätt. Arbetstiden var i regel från sex på morgonen till tio på kvällen. Gustavs stora fritidsintresse var jakt, och otaliga rävar och harar sköts. År 1953 flyttade Gustav till Kristdala och arbetade en del hos Gunnar Ribman och Karl Hultgren. Efterträdaren till fastigheten, **Gustav Svensson** (1920-1982) ägnade sig på senare år åt snickerier i verkstaden, som senare ombyggdes till bostadshus.

Hjalmar Jakobsson (1881-1971) köpte år 1916 en mindre gård, som fortfarande finns i släktens ägo. Hans tillverkning överensstämde i stort med broderns. Snickarverkstaden flyttades 1922 från Gatbacken i

Krokshult. Sven Karlsson, som bodde hos familjen från 20-talet,

deltog också i verksamheten och blev byggnadssnickare. Han hade många minnen från arbetet i verkstaden. Där fanns t ex en limpress och en trampsvarv. Avsättningen följde gängse mönster. När man skulle sälja på mer långväga marknader, åkte man iväg på natten. Till fastigheten hörde ett mindre lantbruk. Sommartid blev det byggnadssnickeri också. Hjalmar deltog bl. a. i byggandet av lärarbostaden i Krokshult. På äldre dagar tillverkade Hjalmar slagbord och brudkistor med försäljning i trakten.

Salsmöblemang i ek hos Judith Karlsson som bodde Bjälebo.

Hjalmars verkstad i Sund

Karl Karlsson

Vi ska också göra ett besök i Fagerdal, som ligger stycke från Grytviken nära sjön Snövålen. Här bodde orgelbyggaren **Karl Karlsson**, i folkmun kallad "Kalle i Fagerdal". Han föddes i Grytviken år 1868.

Det var det svåra året, då emigrationen till Amerika tog fart på allvar. Han hade åtta syskon, varav två utvandrade. Under sin skolgång i Krokshult insåg lärarna snabbt att Karl hade ovanliga musikanlag. Läraren Holmvall lärde ut noter och uppmuntrade sin adept på olika sätt. Karl tillverkade en spelbar tvärflöjt av sälg och köpte ett gammalt munspel, som reparerades. Med hjälp av en inköpt stämgaffel gick det lättare att få de rätta tonerna. Karl tillverkade också en piporgel på egen hand. Föräldrarna samlade ihop till en resa till Stockholm, där Karl skulle arbeta på en orgelfabrik. Tyvärr blev han bara springpojke och tröttnade på storstadslivet. Man måste gå den långa vägen på den

tiden, och ingen hann upptäcka hans genialitet. Han arbetade hemma på gården men fortsatte i en gammal verkstad att bygga riktiga tramporglar. En brorson Patrik visade gärna de få och enkla verktygen – klosåg, hyvlar, borrsväng m fl. Militärtjänsten gjordes på Hultsfreds slätt. Under en tid underhöll Karl med dragspel vid vägskälen, där ungdomar träffades. Han gillade inte sprit och slagsmål. Det var ett alltför syndigt liv, och han slutade med dessa spelningar.

År 1918 flyttade Karl till Fagerdal, som var ett torp under Grytviken och bodde resten av sitt liv där. På detta torp hade en skomakare med sin familj tidigare bott.

Här fortsatte

orgelbyggandet under samma enkla förhållanden. Virket var mestadels al, som tyvärr lätt angrips av mask. Även ek och fur användes. Allt träarbete gjordes för hand, och orglarna kunde variera i utseende. Putsning, målning och polering

var viktiga detaljer för att kunna avyttra instrumenten. Stämmorna tillverkades fortsatt för hand. Bälgen var gjord av trä och skinn, vilket var mer slitstarkt än tyg. Under de sista åren hade han kontakt med en musikfabrik i Tyskland för inköp av vissa detaljer. Tangenterna var gjorda av celloid och ebenholz på de senare produkterna. Enligt brorsonen Patrik tillverkade Karl som bäst cirka sju orglar per år, och under hela sin livstid blev det kanske 200 orglar. På 1920-talet kunde priset för en enkel orgel vara 150 kr och det dubbla för en orgel med utskärningar och ljusmanschetter.

Patrik Karlsson, född 1920, besökte ofta sin farbror. Båda var tekniskt intresserade. Det var vanligt att ungdomar kom till Fagerdal. Karl tyckte om att underhålla med musik och historier. Egentligen gillade orgelbyggaren ensamheten. Han levde enkelt och jagade och fiskade en hel del för sitt uppehälle. Som bäddunderlag användes sjögräs. År 1946 avled Karl. Dödsorsaken är något makaber. Han hade köpt lutfisk, som stöttes och äts direkt. Den svällde i magen och orsakade döden. Gården införlivades därefter med Grytviken. Platsen är nu igenväxt, men det går ännu att upptäcka grundstenarna till de olika husen. Det finns en namnskyld där också.

Patrik Karlsson

(1920-1999), var brorson till orgelbyggaren. Han bodde nästan hela sitt liv i Grytviken. Föräldrarna hette Valfrid och Judit. Han gick i Krokshults skola. Det var lång väg dit. Patrik var omvittnat duktig och tekniskt intresserad redan i unga år. Med vidareutbildning hade han kunnat gå långt, men högre studier var otänkbara för en bondeson. Han skulle ju ta över gården, och det gick före allt annat. Under några år arbetade

han vid en vapenfabrik i Katrineholm, men fadern blev sjuk och Patrik måste återvända till gården. Hans experimentlusta tog sig många uttryck. Det mest spektakulära är flygplansbygget, vilket uppmärksammades flera gånger i ortstidningar.

I Oskarshamns-Posten från år 1943 kan man läsa ett reportage. Flygmaskinen liknade mera en helikopter.

Det fanns propellrar – en som lyfte och en som drev framåt. Planet drevs med mc-motor på 500 cc. Som sittstol användes mjölkpallen. En dag hörde några grannpojkar (Göte och Sture Svensson) att något särskilt var på gång och skyndade dit. På lagårdsplanen höll Patrik på att starta upp sin maskin. Föräldrarna stod i närheten och betraktade skådespelet.

Valfrid tyckte att det hela var ”garnskaper”. Så lyfte maskinen över ladugårdstaket för att störta på andra sidan. Huruvida denna berättelse är sann är svårt att avgöra. De flesta tror nog ändå att flygplanet stannade på jorden och konstruktionsstadiet. Patrik övergav sina högflygande planer och ville aldrig tala om saken.

Han gjorde många andra uppfinningar, som underlättade det dagliga arbetet på gården. Det fanns aldrig några hästar i

Grytviken – oxarna ersattes av traktorn på 40-talet. Patrik skaffade även ett sågverk, som många i trakten anlidade. Det drevs först med traktorn, senare med en lastbilsmotor.

Patrik skaffade också lättviktare och motorcykel och gjorde ibland längre utflykter. Han var t ex med Göte Svensson till Skåne, när denne skulle träffa sin blivande fru. Det var år 1952. Tre år senare fick Patrik en bil (Ford Anglia) av sin farbror Rubert. Han gjorde på egen hand en resa till släktingar i Amerika. Det var säkert en stor upplevelse. Det enda som köptes var en cowboyhatt.

Patrik var en riktig frisksportare. I yngre dagar sov han på vinden i ett oeldat rum hela året. Han gick på händer långa sträckor och gjorde frivolter. På vintern åkte Patrik skidor och deltog i tävlingar. Han kunde många gamla lekar, som han gärna prövade på andra. Han var en levnadsglad person, som hade många djupa tankar om tillvaron här på jorden. På 1990-talet togs ett mycket drastiskt steg. Patrik flyttade till en lägenhet i Oskarshamn. Inventarier och gård avyttrades. År 1999 avled han, men minnet av ”Patrik i Grytvika” kommer att leva länge i hans hembygd.

Grundläggare.

Från vänster: Gunnar Larsson, Karl Larsson, Martin Larsson, Ivar Karlsson och Edvin Nilsson

Deras huvudsakliga sysselsättning var att göra grunder till husbyggen. När cementen blev alltmer vanlig försvann stensättningarna omkring 1930. Så uppstod en yrkesgrupp med det nya materialet. Som regel gjordes hela källarvåningar, och grävningens arbetet utfördes tidigast helt för hand. De första grävskoporna började användas i slutet av 1940-talet. Det är lätt att förstå att grundläggarnas arbete var hårt. Förutom grävningen blandades all cement för hand – 30 säckar per dag var inte ovanligt. Vissa hjälpmedel förekom, t ex stenbrytare och svängbar kran. Gruset forslades till arbetsplatserna med häst under lång tid. Det var även riskfyllt med borrhning och sprängning. När borrhålen skulle göras, krävdes koncentration för att släggan skulle träffa rätt. Konstigt nog förekom inte många svåra tillbud. Yrket var säsongsbetonat, och på vintern var det vanligt med skogsarbete. I grundläggarnas arbete ingick även vägbyggen, brunnsgrävning, dikesrensning m.m. Det var tidskrävande uppgifter, som utfördes i arbetslag. Konkurrensen om uppdragen var hård. Det

var ofta svårt att beräkna tidsåtgången vid anbudsgivningen, och ibland blev därför timpenningen låg.

Basen för arbetslaget var **Karl Larsson** (1895 – 1974) och bodde i Lobrink. Han föddes i Värnamo. 1918 flyttade familjen till Tälje (ca 300 år gammalt torp och därmed äldst av prästgårdstorpen). År 1933 köpte Karl Lobrink, där han tillsammans med sin familj bodde till sin död. I ungdomen tog han värvning – tre år vid kavalleriet i Eksjö. Karl var och förblev grundläggare till pensioneringen. Bröderna Martin och Gunnar hade samma yrke.

Edvin Nilsson, 1893-1987, föddes i Nymåla (Storudd). Familjen flyttade omkring till olika ställen, bl.a. Lobrink, innan man bosatte sig i Sund 1933. På sin fritid var Edvin en hängiven biodlare.

Ivar Karlsson föddes i Ekerhult. Fadern var bonde och arrenderade olika ställen – Ekerhult, Tälje och Nybygget. Han bodde även i Järnemåla och i missionshuset. Ivar byggde eget hus till sin familj i Karlby år 1950. Han kom med i gänget 1940.

Nedanstående större arbeten utfördes av arbetslaget:

Brandbrunnar (grävning och stensättning) i Bjälebo, Krokshult och Kristdala.

Husgrunder, t ex Kristdala skola 1945-46 och mejeriet (golvarbete), Ebenhards affär, 1935-36 och Adolf Johanssons villa i Höckhult 1942

Festplatsen Högalund, dansbanegrund

Ekskogsvallen, löparbanor

I övrigt förekom dikes- och kanalgrävningar samt rensning, bl.a. på Prästgården och dikesrensning från Fettsmälten till Kloster göl. En del arbeten togs även på längre håll. Då kunde det hända att de hemmavarande tog en gemensam taxi för att hälsa på vid veckosluten.

Familjerna på besök.

Brandbrunn i Krokshult byggd på 1950-talet

Nu förtiden används inga brandbrunnar längre.

Ingvar Karlsson, Bonde, skomakare, och slaktare

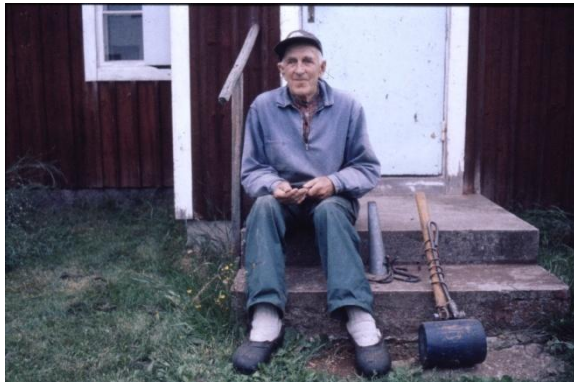
Ingvar Karlsson Rosenholm,
f. 1907 d. 1993 Gift med Elsa.

Far till sex barn.

Ingvar föddes i Fagerbäck 1907 som äldsta barnet av 6 syskon. Ett av syskonen dog i difteri i tonåren. Alla andra syskon levde till hög ålder.

Som äldste sonen övertog Ingvar föräldragården som han brukade fram till att han och hans hustru Elsa övertog hennes föräldrahem Rosenholm. Familjen flyttade till Rosenholm 1962.

Skomakare blev han först efter sin pensionering då han började laga och reparera skor. Köpte en symaskin som han använde för att sy sömmar i skor. Han halvsulade och satte på nya klackar. Ingvar

var självlärd som skomakare, möjligt att han som liten varit hos Karl August i Flohult för att se hur han gjorde.

Förutom att Ingvar var skomakare var han också en ofta anlita slaktare.

Många hushåll i Krokshultstrakten hade förr en gris, även de som inte var bönder. Grisen inköptes på våren och slaktades till hösten eller till jul. Slakten skedde på morgonen och utfördes av en slaktare från trakten.

En annan specialitet som Ingvar hade var att han kunde tillverka kvastar och vispar av björkgrenar. Som oftast såldes på missionsauktioner.

Tore Axelsson

Till sist handlar det om en bonde, som valde en annan väg. Det är **Tore Axelsson**, född år 1930, i Krokshult och hade tagit över gården från sin far 1965. Han var i flera fall en föregångare med den nya tidens maskiner i jordbruket. Intresset för träbearbetning fanns med vid sidan av jordbruket. 1967 började Tore såga bräder för export på eget sågverk. Han såg bättre utkomstmöjligheter med skogen. Verksamheten startade på heltid år 1970 och jordbruket avvecklades helt och marken utarrenderades. Maskinparken utökades från sågverket till moderna bearbetningsmaskiner, bland annat en avancerad hyvel med stål för ett stort

antal profiler. Antalet anställda var som högst fyra stycken. Det var t ex Gustav Svensson och Ingmar Pettersson. Största kunden var Skånska Cementgjuteriet som vid den tidpunkten byggde upp Kristinebergsområdet i Oskarshamn. Först levererades spikklossar och distansklossar. Under ett antal år svarade firman för allt trä till husen. Många privatpersoner kom till Krokshult för att köpa foder och lister till sina villor och fritidshus. En specialitet var dörrfoder av gammal typ.

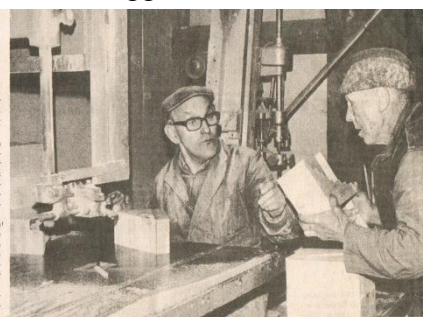
Under en tid byggdes också friggebodar,

Bonde i Kristdala överger jorden för trävarubranschen

Jorden är för mager och stenig. Jordbruket lär sig inte. Lantbrukare Thore Axelsson i Krokshult, Kristdala, har sadlat om, gett jordbruket på båten och satt på trävarubranschen. Djar getter (i) och får.

Hyveleriet startade 1970 och har idag fyra anställda. De första beställningarna utgordes av spikklossar och distansklossar till husbyggnadsfirmor. Beställare var Skånska Cement, som alljämt är största kunden. Thore Axelsson har de senaste åren levererat allt trä till husen i Kristineberg i Oskarshamn. Dessutom tillverkar han åt

BYGGSAM SKALA
Övergången från jordbruk till industriell verksamhet började egentligen 1967. I byggsam skala började Axelsson såga bräder på

Gustaf Svensson, till höger, och Petrus Johansson, till vänster, arbetar i hyveleriet

som levererades till kunder runt om i hela länet.

Verksamheten upphörde i slutet av 1990-talet. En av de anställda driver idag ett sågverk till gagn för bygden. Det är långt till närmaste såg. Verksamheten startade 1970 i före detta ladugårdslokaler. Moderna bearbetningsmaskiner installerades bland annat en mycket avancerad hyvel med hyvelstål för hyvling av ett stort antal profiler.

Hushållet

Låt oss först ta en titt på hur man löste problemet att förvara matvaror före kylskåpets och frysens tid.

Det låg på husmoders ansvar att se till så gårdens produkter togs tillvara på ett sådant sätt att så lång hållbarhet som möjligt uppnåddes.

De olika typer av hållbarhetshöjande åtgärder som förekom var följande:

Konservering: Hermetisk konservering var ett av våra far- och mormödrars sätt att spara sommarens bär och grönsaker. Det förekom även att kött och andra rätter

konserverades efter slakt för att dryga ut hållbarheten. För ändamålet användes konserveringsapparat. Glasburkar förslöts med gummiring. De ställdes i en ställning och locken trycktes på plats med en klämman. Ställningen sattes i konserveringsapparaten, som var fylld med vatten och upphettades. Upphettningen innebar dels att bakterierna dog, men även att luft pressades ut ur burken. En termometer talade om när processen var klar. När det hela svalnade långsamt, sögs locken fast så att vakuum uppstod.

Saftning: Saften fylldes på i väl rengjorda och kokta glasflaskor som förslöts med harts eller paraffin. Bensoesyra var ett konserveringsmedel som tillfördes innan tappning av saften.

Torkning: Bär, frukt och svamp torkades.

Kylning: Mjök och grädde förvarades under den varma årstiden i gårdens brunn. En annan typ av kylning förekom i s.k.

islador. Isen hade då sågats upp på vintern och placerats i en lada där den täcktes med sågsån.

Vattenglas: Inläggning av ägg i vattenglas gjordes för att förlänga hållbarhetstiden avsevärt och att ha tillgång till ägg vid den tidpunkt då hönsen inte var så produktiva. Lämpligaste tiden för äggkonservering var september, då äggen skulle vara särskilt vitaminrika. Ägg kunde också konserveras

under april-maj. Vattenglas tapper till alla porer och hindrar bakterier att tränga in. Vattenglas är vattenlösliga glasartade i rent tillstånd natrium eller natriumsilikater som erhålls vid sammansmältning av kvartssand med soda eller pottaska

Inläggning:

5 kg ägg

½ liter vattenglas + 4 ½ liter vatten

Ställ äggen i en kruka eller galvaniserat spann.

Håll blandningen över. Förvara äggen på mörkt och svalt ställe.

Rökning: Utfördes i basta eller rökhus, som eldades med ved. Vid rökning bildas konserverande tjärprodukter.

för det mesta tillverkat på gården. Köttet lades i karet och beströddes med grovt salt.

Saltning: Utfördes i ett träkar. Karet var

Övrig förvaring: Ost och bröd förvarades i gårdens sädbingar. För kortare tid kan

kött förvaras i mjök eller svagdricka

Den rökta hackekorven eller potatiskorven

Recept:

13-14 kg kall kokt potatis

9 kg fläskfärs

6 stora gula lökar

Salt, kryddpeppar och svartpeppar

Blanda i mjälten och oxfärs

Allt blandades noggrant i en stor gryta. Tarmarna

(fjälstren) från grisen skrapades och tvättades.

Massan stoppades i den handdrivna kvarnen.

Medhjälparen trädde fjälstret över korbhornet och

inmatningen började. När alla korvarna var färdiga bands de ihop till en ring för att kunna hängas på krakar.

Bastan (röken) hade eldats upp tidigare, och korvarna hängdes in. Det var viktigt med temperaturen, men husmor visste precis vad som var lagom. Ofta hade flera gårdar en gemensam basta. Till sist var det klart att bära hem korvarna till

visthusboden, där krakarerna hängdes i taket, oåtkomliga för råttor.

Hackekorven var en viktig ingrediens på julbordet, men genom rökningen kunde man njuta av den under en tid efter jul.

Basta i Träthult, var gemensam för byn, användes in på 90-talet för rökning av korv. Både lin och rökbasta

I Gunnel Anderssons hem:

Rökning av fläsket tog två dagar och en dag för torkning i bastun. Korven blev färdig på en dag. Vi eldade med ekved och enris.

Vi konserverade även leverpastej. Den råa massan lades i stjälpburkar, som hade större diameter upptill. När leverpastejen skulle användas stjälpptes burken upp och ner på ett fat.

Det konserverade förvarades torrt och svalt i en källare.

Det hände att vi köpte pålägg i Kristdala.

Hemma slaktade vi fyra gånger per år. Vi var en stor familj och hade inhyst folk i maten ofta.

Under röt månaden skulle man inte slakta. Ibland slaktade vi en kalv eller ett får.

På gården hade vi några bistöckar. Det var halmkupor med ett flusterbräde. Över kupan var det en strut av tjärpapp. Det var uppskattat att äta direkt av vaxkakorna. Vi hade ingen honungsslunga. Honungskakorna skars ur ramarna och lades i tygpåsar, som hängdes upp över köksspisen. Med hjälp av värmen rann den silade honungen ner i en skål. Proceduren upprepades ännu en gång, och honungen lades sedan i burkar. Det blev så mycket att vi sålde till andra. Vi gjorde honungsmos av massan i tygpåsarna och även honungsdricka, där det även ingick äpplen.

Julbordet innehöll mest rätter från det egna köket, t ex köttbullar, skinka, kåldolmar, olika syltor, flera sorters korv, grisfötter, inlagd sill, ost, omelett, revbensspjäll, Janssons frestelse, lutfisk, ibland ugnstekt gädda, sillsallad, äggfat och flera sorters bröd. Ofta bryggdes enbärdricka till jul och påsk. Som avslutning åts risgrynsgröt.

En korv som jag fortfarande gör är vad vi nu kallar Värmlandskorv. Förr sa man råhackekorv.

Recept:

1 kg skalad rå potatis, som man mal

1 stor lök

1,5 kg fläskkött

0,5 kg oxfärs, salt och vitpeppar

Massan stoppas i krokfjälster. Korven går bra att frysa. De ska kokas sakta i lag med salt, lök och kryddpeppar.

Viktiga händelser under 1900-talet

1900	Ett nytt sekel med stora förändringar i Krokshultsbygden
1902	Rakhyveln kommer ut på marknaden
1903	Den elektriska tvättmaskinen uppfinns i USA
1910	Julmusten, en svensk uppfinning, börjar säljas
1912	Edison uppfinner glödlampan
1913	Folkpension införs
1914 – 1918	Första världskriget pågår
1916	Laga skiftet för Krokshult 2
1917 – 1955	Motboken
1918 – 1919	Spanska sjukan pågår
1921	Kvinnlig rösträtt införs
1924	AB Radiotjänst börjar sina rundradiosändningar
1928	Hilding Nilsson från Åsjögle köper sin första lastbil
1930	Jordbruket sysselsätter 35 % av arbetskraften
1934	Åsjöglebarnen flyttas till Krokshultsskolan
1934	Elen och telefonen kommer till bygden
1934	Det nya mejeriet i Kristdala byggs
1937	Wilhelm Sjöo startar taxirörelse
1938	Krokshults missionshus invigs
1938	Första maj blir röd dag i almanackan
1939 -1945	Andra världskriget pågår
1939	Finland angrips av Sovjetunionen
1940	Tyskland ockuperar Danmark och Norge
1942	Den första moderna villan byggs i Höckhult
1943	IKEA grundas
1947	Penicillin börjar säljas på svenska apotek
1947	Nylonstrumpan introduceras i Sverige
1948	Allmänt barnbidrag införs
1948	Skolbispisning startar i Krokshultsskolan
1949	Den första svenska enmansmotorsågen kan köpas
1950	Smedjan i Krokshult upphör
1950	Den första svenska tvättmaskinen tillverkas
1950	Bensinen kostar 72 öre per liter
1951	Det första Sverigeloppet på cykel körs. ”Stålfarfar” först i mål
1951	Gift kvinna får själv förvalta sin egendom
1952	Bergerstams flyttar sågen till Åshult
1952	Lärarinnan Ester Callersten flyttar efter 28 år
1953	Småskolan och sjundeklassarna flyttas till Kristdala
1954	Total solförmörkelse i 151 sekunder den 30 juni
1955	Brylecremen och ölburken lanseras
1956	Inga privatbilar får köras på söndagar p.g.a. Suezkrisen
1959	En skördetröska tar av säd för första gången i Krokshult
1960	Jordbruket sysselsätter 12 % av arbetskraften
1962	Byskolan läggs ner
1963	Fyra veckors semester införs
1965	Vägen Höckhult – Fallebo invigs
1967	Högertrafik införs
1967	Kristdala kommun upphör
1968	Lördagsundervisning i skolorna upphör

1972	Affären slår igen
1974	Jordbrukskassan byter namn till Föreningsbanken
1980	Bostadshus på Gatbacken brinner ner
1980	Bensinen kostar 2:63 per liter
1983	Det sista bostadshuset byggs i Krokshultsbygden
1992	Tjugokronorssedeln införs
1995	EU-bidrag till jordbruket
1997	Krokshultsbygdens byalag bildas
1999	Tre mjölkbönder i Krokshultsbygden är kvar in i det nya seklet
2000	Kyrkan skiljs från staten

Personer

Alida Karlsson

Alida tillsammans med sina barn från vänster, Margit, Ivar, Elsa, Rut, Gunnar och Eva.

Alida föddes i Upsala, Målilla Gårdveda församling 18 april 1891. Avled 1973. När Alida föddes hade hennes far Anders Johan Vilhelm dött ett par månader tidigare. Mamman flyttade med sina två flickor till Eckerhult, där de växte upp. Alida gifte sig med Oscar Karlsson 1911. Tillsammans fick de 6 barn. Maken avled redan 1922.

Året 1922 blev ett omtumlande år som innehöll både glädje och mycket sorg för Alida.

I februari föddes sonen Gunnar, i september dog mamman och i december dog Alidas make. Efter makens bortgång flyttade Alida tillsammans med sina barn till Järnemåla från Nybygget, Åspenäs. Hon mjölkade Norlings kor morgon och kväll och gjorde dessutom dagsverken. Under dagen när hon var borta fick de äldre barnen passa de yngre. Under åren 1938 till 1965 var Alida vaktmästare utan lön i Krokshult missionshus där hon också bodde. Till hennes arbetsuppgifter var bland annat att koka kaffe till de sammankomster som var i missionshuset. Kaffet kokade hon på järnspisen i stora kaffepannor.

På slutet av sin levnad bodde hon i Sund hos en av sina döttrar.

Axel Emfrid Nilsson

”Axel på Höganäs” var en välkänd profil i bygden. Han föddes år 1897 på Kullen. Genom laga skiftet omkring 1900 utflyttades föräldragården till nuvarande plats. Hans föräldrar hette August och Emma Svensson. Skolgången skedde i byskolan i Krokshult, och lärare var bland annat Hybsch och Aspan. Axel hade sju syskon och var tvillingbror med Henrik, som tillsammans med Karl Oskar tog över ägandet av gården år 1939. Tillsammans med de två bröderna bodde Axel på Höganäs till år 1965. Han hjälpte till på gården men var också ute på dagsverken hos olika bönder i bygden. Dagspenningen var tre kronor förutom vid tröskning, då taxan var högre. Hans uppgift vid dessa tillfällen var att skära av banden på nekerna före inmatning i verket. Vid dagsverkerna låg han över på gårdarna. Axel tyckte om att få kaffe på sängen. Denna dryck gillade han mycket, och antalet koppar under dagen skulle överensstämma med bokstäverna i respektive dags namn. I sin ungdom hade Axel lärt in alla namnsdagarna. Man kunde

fråga vem som hade namnsdag vilken dag som helst under året. Almanackan styrde mycket i hans liv. När det var Sten skulle han alltid vara hos Caremalms och plocka sten. På Ullriksdagen passade det bra att mocka ut fårkäppen. Axel gratulerade många på födelsedagen med Tulo, marmelad och kort, inköpt i Lindéns affär. Han gjorde många kyrkresor per cykel. Besöksplatsen bestämdes efter begynnelsebokstaven i veckans dagar. Han deltog i gudstjänsten på orten. Utflykterna gjordes mestadels under varma årstiden, för nattlogit var oftast utomhus. Den längsta resan företogs till Lunds domkyrka vid midsommartid något år på 1950-talet. Han hade med sig två tårkartonger som bevis på den långa utflykten. På cykeln med ballongdäck fanns en klocka på styret för att visa tiden. När Karl Oskar dog 1965 flyttade Axel till Nyhem i Kristdala. Han avled år 1986. Vi är många som minns hans vänliga och glada bemötande av både unga och gamla. Hans var en duktig dagsverkare och var en uppskattad arbetskraft i Krokshultsbygden

Inez Wigren

Inez Wigren föddes år 1933. Föräldrarna hette Gunhild och Fabian Andersson. De köpte en tidigare släktgård på Gatbacken i Krokshult våren 1933. Lite senare detta år föddes Inez, som också fick en bror och en syster. Arbetstillfällena på landsbygden hade minskat på 40-talet för ungdomar, i synnerhet för flickor. Det var inbyggt i systemet att äldste sonen skulle ta över ett lantbruk. Dessutom var Inez mera intresserad av få studera vidare. Och så blev det realskola i Oskarshamn efter sex år i byskolan. Det var unikt för landsbygdsbarn på den tiden att få möjligheten att läsa. Det var kostsamt att ha barn inackorderade. Inez trivdes bra i den nya miljön. Efter de fyra läroåren började ett arbete på lasarettet i Kalmar, där hon fick lära sig vårdyrket. År 1957 blev Inez undersköterska. Samma år var bror Ivar i lumpen, och föräldrarna behövde henne hemma på gården. Inez kände plikten och återvände till sin hembygd. Hemma i byn i byn mötte hon kärleken. 1959 ingicks äktenskap med grannpojken Arne Wigren, som övertagit föräldragården några år tidigare. Det blev en ny och arbetsam period. Att vara lantbrukarhustru innebar många plikter. Tre barn kom till världen under ett 10-års period. Under 50-talet hade jordbruket alltmer mekaniserats. Hästar ersattes av en

traktor. I lagården underlättade maskiner mjölkningen av som mest nio kor. Efter flera års sjukdom gick maken Arne bort. För Inez blev det en helt ny situation – en ensam kvinna att driva ett jordbruk. Var det möjligt? Men hon tvekade inte – ansvaret för gården och det öppna landskapets bevarande vägde tungt. Det fanns många frivilliga krafter, som ställde upp, bl. a svågern Valter Wigren. Inez körde inte själv traktor och maskiner, så hon var beroende av andra. Så småningom avvecklades mjölkproduktionen. Det blev istället amkor och får, som behöver i synnerhet vintertid daglig omsorg. Höskörden är en arbetsam period. Inez hanterar lie och räfsa med bravur. Hon skulle säkert vinna en SM-tävling i räfsning. Många av åkrarna är små och steniga, vilket omöjliggör större maskiner. På senare år har dock mycket av höet pressats i rundbalar.

På en bondgård finns mycket historia bevarad. I stallet ligger bräder, men på väggarna hänger fortfarande selar kvar. I traktorgaraget finns en råoljemotor, som en gång drog svärfaderns tröskverk. I brygghus och visthusbod av timrat virke från 1800-talet finns saker som en gång var viktiga på gården.

Det är en berömvärd insats Inez gör för det öppna landskapets bevarande, även om inkomsterna är små för det myckna slitet. EU-bidragen har säkert haft en avgörande funktion i det uthålliga brukandet.

Pensionsåldern var ingen gräns. Djuren behöver Inez, och hon behöver dem för att göra tillvaron meningsfull. Idag äger barnen gården, och arrendatorn gläds åt ha flera barn och barnbarn på nära håll. Till hösten kommer Inez att sälja sina kor och får.

På fritiden läser Inez gärna böcker och löser korsord.

Gunnel Andersson

Gunnel Andersson var Wilhelm Nilssons yngsta dotter i krokshult och föddes år 1926

. Gunnel fick tidigt börja hjälpa till i gårdens skötsel både ute och inne. Det var en stor gård med 15 kor. De fyra systrarna fick hjälpa till att mjölka, men även andra utesysslor. Det kunde röra sig om att harva eller köra säd till kvarnen. På gården fanns två drängar, nämligen Einar Sjöo och Karl Viktor Karlson. Båda var som en del i familjen. Ibland gick Gunnel på dagsverken i jordbruket eller hjälpte till vid olika slags kalas. En tid arbetade hon på Frodes café i Kristdala. Hennes nedtecknade personliga minnen finns på många ställen i häftet. 20 år gammal gifte hon sig med Ceder Andersson från Mörlunda. Han var utbildad bilmekaniker, och tillsammans drev de macken i Emmenäs under många år. Idag bor Gunnel i Målilla är aktivt på olika sätt i den kyrkliga församlingen där.

Sture Caremalm

År 1923 dagen före julafton föddes Sture och tvillingbrodern John. Föräldrarna hette Lisa och Albert Karlsson och bodde på Gärdet. Tidigare fanns två flickor, och nu fördubblades barnaskaran genom en tvillingfödsel. Fyra år senare föddes lillpojken Karl-Uno, som kom att bli en trogen arbetskamrat på gården. Sture gick sex år i folkskolan och två fortsättningskurser. Barnen fick tidigt delta

i gårdens skötsel. Redan i sjuårsåldern fick han börja köra ett oxpar. Efter konfirmationen började den egentliga läroperioden i konsten att bruka en bondgård. Det här var före maskinernas tid. Det mesta gjordes för hand. Sture kom tidigt i kontakt med dragdjuren - oxar och hästar. De var bondens viktiga arbetskamrater. Sture har genom åren haft god hand med djuren, och i synnerhet hästen.

År 1951 övertog Sture gården. Pappa Albert var då 70 år. Medhjälpare i brukandet blev brodern Karl-Uno. Fyra år senare gifte sig den nye ägaren med Britta Axelsson, som hade hjälpt till i hushållet hos sin farbror Simon Svensson i Smedserum. Sture och Britta blev livs- och arbetskamrater under många år. Familjen utökades så småningom med barnen Birgitta och Bengt.

Under mer än 70 år på 1900-talet fick Sture uppleva stora förändringar inom jordbruket. På 30-talet försvann oxarna som dragdjur. På 40-talet kom maskinerna, bl. a. slåttermaskinen. Åkrarna rensades på stenar, vilket var en absolut förutsättning den fortsatta mekaniseringen. Som mest var det 15 kor i ladugården. Det behövdes sidoarrenden för odlingen och betet. Sture brukade sin gård så länge hälsan tillät. Hans hustru Britta avled 2008. Han var den siste mjölkbonden och den siste arbetshästägaren. Hans odlarmöda har dokumenterats genom Gerdehags film med namnet "Landet som inte längre är. Idag

bor både Sture och brodern Karl-Uno på Nyhem i Kristdala. Sture har varit en föreningsmänniska och anlitats som ledamot på olika poster, oftast som ordförande. Under ungdomen var han starkt engagerad i Centerns/ Bondeförbundets ungdomsorganisation, SLU både som kassör och ordförande. Sture är fortfarande medlem i centeravdelningen i Kristdala. Missionsföreningen i Krokshult har alltid legat honom varmt om hjärtat. Sture betecknar tillkomsten av missionshuset som en av de stora händelserna i bygden. Han var ordförande i föreningen under många år. Sture var också kyrkligt aktiv och var ledamot i kyrkorådet under 25 år samt ordförande i kyrkofullmäktige. Sture var även kyrkvård under 20 år. Dessutom var han medlem i föreningar som rörde jord och skog. Stures kommentar om framtiden " *Jag ser mörkt på framtiden om en levande landsbygd. Folk flyttar från bygden*"

Veine Sjöö

Veine föddes år 1946 i Blixtorp och har två äldre och två yngre syskon. Astrid och Vilhelm hette föräldrarna. Skolåren avverkades vid Kristdalaskolan. Han växte upp med jord- och skogsbruket, som pappa

Wilhelm drev.

Veine tog över taxirörelsen sedan han tagit trafikkort i slutet på 1960-talet, som mest handlade om skolskjutsar. Han har hunnit med att köra barn från flera generationer och blev en mycket omtyckt chaufför. Veine underhöll barnen med tävlingar och delade ut priser. Veine tog också över föräldragården och hade ungdomdjur de första. Numera är det bara skogsbruket vid sidan av skolskjutsarna.

Veine hinner med olika fritidsintressen. På 1970-talet började han forska om gårdarna i bygden. Det har blivit tre böcker med historik över olika hemman i Krokshultsbygden och Fallebo samt den sista och mer omfattande boken om Bråbygden. Veine har lagt ner ett otroligt arbete, Böckerna är en ovärderlig tillgång för kännedomen om gårdarna, torpen och fastigheterna.

Veines betydelse för byalaget är också mycket påtagligt. Han deltog aktivt vid

tillkomsten av vandringsleden. Den största insatsen gäller emellertid den årliga teaterverksamheten. Han skriver teaterstyckena och agerar med stor framgång som skådespelare. Detta har

pågått under mer än tio år, och föreställningarna betyder mycket för bylaget ekonomi. Man måste buga för hans insatser!

Karl Svensson

Karl föddes år den 15 november 1909 i Snöversmåla och dog 11 oktober 2000. Fadern hade köpt gården samma år som äldste sonen

föddes.

Karl gick de två småskoleåren i Krösås med Ebba Fahlström som lärare. Det var fotogenlampor i taket och värmen kom från den öppna spisen. Man satt två elever i varje bänk. Ytterkläderna hade man med in i salen. Storskolan var i Krokshult med Ester Callersten. Eleverna fick bära in ved och även elda. Vatten bars in från en källa bakom missionshuset.

Karl gifte sig med Mildred Johansson från grannbyn Krokshult år 1938. Vigseln var i missionshuset och festen hemma hos

svärfar Axel Johansson. Brudparet hade gått i skolan samtidigt och var barn- och ungdomskamrater. På den tiden var det vanligast att man hittade sin partner i hembygden på cykellängds avstånd. Karl övertog Snöversmåla för 11 000 kronor år 1937. Han drev sedan jord- och skogsbruket och var en hängiven jägare. De första 15 åren var hästen dragare. I mitten 1950-talet inköptes en traktor av märket Ferguson, en Grälle. I slutet på årtiondet fick Karl motta pris av Södra skogsägarna för sin föredömliga skogsskötsel. Nästan 50 år fyllda tog han körkort och köpte därefter sin första bil, en Austin A 40. Mildred och Karl fick fem barn – Britt, Åke, Sven Gerd och Ulf. Åke övertog gården 1975. Därefter fick Karl tid för sin hobby i snickarbova. Men med åren sviktade hälsan, och han fick en pacemaker i mitten 1980-talet. 1997 flyttade Karl och Mildred till hemmet i Kristdala, där de levde till sin bortgång

Else-Marie Thunberg

Else-Marie med dottern Ellen

I vårt persongalleri vill vi även presentera bylagets ordförande under mer än tio år. Hon tillhör en yngre generation och är född 1974. Föräldrarna heter Hazel och Sten,

och när Else-Marie var sex år flyttade de till Krokshult. De första sex åren var det skolgång i Bråbo och Kristdala och därefter i Rödsle på högstadiet. Efter gymnasiet påbörjade Else-Marie högskolestudier i Linköping, men längtan till hembygden blev alltför stark. Det blev istället arbete i Kristdala – hemtjänsten, posten och numera i konsumaffären. Familjen består idag av sambon Magnus och flickorna Emelie och Ellen. Föräldragården har övertagits. Ett generationsskifte som garanterar fortsatt bosättning i den bygd, där Else-Marie har funnits sig tillrätta.

Som ordförande i byalaget har Else-Marie varit bygdens ansikte utåt. Hon tillhör den generation som måste se till att bygden fortlever in i framtiden.

Så här formulerar Else-Marie sina tankar kring byalaget och framtiden:

”Genom föreningen har skapats en ny gemenskap över alla åldrar i bygden. Man

träffades inte tidigare. Byalaget har fört människorna närmare varandra. Framtiden ser lite dyster ut. Jag hoppas att det kommer att finnas fastboende människor i trakten, som kan hålla landskapet öppet. Befolkningsutvecklingen är tyvärr negativ”.

Erik Nilsson

”Erik på Gatbacken” föddes år 1893 och hade åtta syskon. Föräldrarna var Nils Petter och Kajsa Pettersson. Erik övertog gården 1930 från sina föräldrar. Han var gift Helga Högstedt från Mörlunda. De hade mjölkkor, och mjölken gick till mejeriet i Kristdala. Först körde man med häst och i slutet på 1940-talet övertog en mjölkbil transporterna. Erik hade oxar längst i själva byn Krokshult. På 1950-talet köpte han en traktor, den populära Grälletraktorn. Den var liten och smidig, vilket underlättade på de steniga åkrarna. Erik torde vara den ende född på 1800-talet, som skaffade traktor och olika maskiner, som han själv körde.

Helga och Erik var mycket gästvänliga, så det var många och stora släkt- och julkalas, som de ordnade.

Efter deras bortgång såldes gården 1975 till systerdotter Hazel och maken Sten Thunberg. Numera ägs gården av dottern Else-Marie.

Avslutningsvis kan sägas att Erik var mycket anlitad inom föreningslivet, t.ex. ledamot i kommunfullmäktige och kyrkofullmäktige i Kristdala. Han var även ledamot i sparbankskommittén i tätorten från år 1939 och lång tid framåt. Han dog år 1973.

Personliga minnen

Gunnel Andersson:

Det dröjde långt in på århundradet att man behöll gamla tilltalsformer. Barnen sa **ni** eller den äldre formen **i** till sina föräldrar och sa tant eller farbror till grannarna. Möjligen höll damerna mera på titulaturen. Damer emellan var det vanligt att man använde förnamnet. Man fick absolut inte dua "fint folk".

Hemma hos oss sydde Margit kläderna. Hon sydde t.ex. min brudklänning. Tant Sofi var också sömmerska, annars anlätades sykunniga damer i Kristdala. Jag hade långbyxor vid en skidtävling 1939, annars var det bara kjol och klänningar som gällde för flickor och damer. Herrarna köpte sina finkläder som regel i Oskarshamn – hos Hersson och Einar Persson. Pojkarna hade keps fram till konfirmationen och därefter var det bara hatt. Vid begravningar hade manfolket frack och hög hatt.

Inez Wigren:

Efter en varm och torr vecka i slutet av juli 1939 utbröt ett häftigt åskväder på lördagskvällen. Far var inte inne när blixten slog ner i köket och antände en gardin. Mor sa till mig att fort springa "upp till Eriks" och hämta hjälp. Jag var jätterädd när jag sprang så fort de knappt sex-åriga benen bar mig. Erik följde med

mig hem, men då hade mor redan slängt ut gardinen genom fönstret. Tack vare att det började regna slocknade elden. I de flesta hus i Krokshult slog blixten ner och åstadkom större eller mindre skador. Värst drabbades Linden, där ett boningshus brann ner till grunden. Ingen människa kom som tur var till skada.

Sture Karlsson:

Min första bil var en Ford Prefekt, årsmodell 1954. Den hade gått i Norrland och det fanns även en tank för fotogen. Jag hade fått körkort några månader tidigare.

Jag bytte bort en mc BSA 250 cc och gav 300 kronor emellan. Det var förstås speciellt att äga en egen bil. Senare blev Tage Sjöo delägare i bilen.

Gunnel Andersson:

Min första cykel av märket Monark fick jag när jag gick och läste. Den var köpt hos

Axel Wirsén. Man skulle ju åka till läsningsen och kyrkan på söndagarna. Den första klocka fick jag som present vid konfirmationen. ett armbandsur, köpt hos Elof Norén i Kristdala

Siv Alge:

Mitt första arbete var under ett sommarlov från realskolan. Jag arbetade vid Bergerstams såg i Åshult med att lägga "strö" mellan varje lager av brädor som staplades. Efter att ha stått en hel dag i det

starka solskenet kunde jag inte sitta i bilen utan fick halvstå under bilresan hem. Eftersom jag var ung var jag tvungen att ha en arbetsbok. Jag var 14 eller 15 år.

Hazel Thunberg:

Jag minns när jag och mina syskon, som bodde i Bråbo, skulle åka till Krokshult den första metardagen som var på Kristi himmelfärdsdag. Våra morbröder Erik och Gerhard gjorde metspö åt oss, och vi letade efter mask att agna med. Det blev tre abborrar, som de stekte åt oss.

Det finns också många minnen från alla släktkalas med mycket mat och dricka, som förhöjde stämningen.

Ett sämre minne är när Arne Wigren ringde till posten och berättade att Karl-Alvars hus brann.

Gerhard och Karl-Alvar besökte varandra ofta. En gång tyckte Gerhard att det var kallt hos grannen, som sa att det snart skulle bli varmt och eldade i spisen med lite eldfängt material. Det blev så varmt att gubbarna fick fly ut.

Birger Wigren boende i Hälsingborg:

Skogsarbete var enda möjligheten att tjäna pengar. Arbetade man bra, blev förtjänsten ganska skaplig. Jag har använt stocksåg, snabbsvans (med returfjäder). Arne och jag avverkade tillsammans. Ett tag på femtitalet hade vi en tvåmans motorsåg. Min andre bror Valter körde ut timret från

skogen. Jag arbetade också som staplare vid Bergerstamn såg i Krokshult Sedan följde jag med sågen till Saxtorp och Åshult, där jag fick andra uppgifter. Tillsammans med Gunnar och Folke Karlsson blev det en hel del kolning.

Sture Caremalm minns solförmörkelsen.

Vi stannade upp med höskörden och samlades utomhus. Vi hade köpt speciella glasögon för att titta på solen. När det

blev mörkt tystnade fågelsången och korna började råma, för de ville in i lagården för att mjölkas

Källförteckning

Anders Bönner: Gård och bygd genom hundra år

Veine Sjöo: Historik över fem byar i Kristdala socken

Veine Sjöo: Historik över Åsjögle, Kroxhult och Krösås hemman

Red. M P Larsson m.fl.: Agrarhistoria

Redaktion – Sigurd Eriksson: Sveriges bebyggelse, Kalmar län

Kåre Frøier och Henrik Zienkiewicz: Linboken

Protokoll och andra handlingar

Oskarshamnsposten

Oskarhamnstidningen

Fotografier

Uppgifter från PLF

Intervjuer: Personer med anknytning till bygden

Utgiven av Studiegruppen
i Krokshultsbygdens byalag

Juni 2012

